

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ АГРАРНИХ НАУК УКРАЇНИ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
«ІНСТИТУТ АГРАРНОЇ ЕКОНОМІКИ»**

ТРАЧОВА ДАР'Я МИКОЛАЇВНА

УДК 657:334.012.631-043.86

**ОБЛІКОВО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ
АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ОРГАНІЗАЦІЯ**

08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит

(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

доктора економічних наук

Київ –2019

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» Національної академії аграрних наук України

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор,
академік НААН
Жук Валерій Миколайович,
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», головний науковий співробітник
відділу обліку та оподаткування

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Гуцаленко Любов Василівна,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
професор кафедри обліку та оподаткування

доктор економічних наук, професор
Петрук Олександр Михайлович,
Житомирський державний
технологічний університет,
професор кафедри фінансів і кредиту

доктор економічних наук, доцент
Пилипенко Любомир Миколайович,
Інститут економіки і менеджменту
Національного університету
«Львівська політехніка»,
професор кафедри обліку та аналізу

Захист дисертації відбудеться «8» травня 2019 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.350.02 у Національному науковому центрі «Інститут аграрної економіки» за адресою: 03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, конференц-зал, 3-й поверх, к. 317.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» за адресою: 03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10, 2-й поверх, к. 212.

Автореферат розісланий «5» квітня 2019 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради



Н.Л. Жук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Невідповідність необоротних активів підприємств України сучасній епісі економічного розвитку не дозволяє вітчизняній продукції бути конкурентоспроможною. У країнах з високими темпами науково-технічного розвитку держава приділяє особливу увагу складовій інформаційного забезпечення інноваційного оновлення необоротних активів. Досвід Канади та Японії є прикладом найефективнішої інформаційно-облікової державної політики в частині стимулювання інноваційного розвитку та інвестицій в технологічне переозброєння підприємств.

Комплексна побудова інформаційного простору, суцільні статистичні обстеження, гнучка система взаємодії держави і суб'єктів господарювання, прозорі програми підтримки амортизаційної політики дали змогу знизити рівень зносу необоротних активів до 38% у Канаді та 26% в Японії, за даними Світового банку показник рівня інвестиційно-інноваційної активності в цих країнах складає близько 44%. Ключовим елементом зростання інноваційної активності стало запровадження амортизаційної політики, спрямованої на своєчасне формування власного інвестиційного ресурсу за рахунок амортизаційних відрахувань. Комплексна політика в цих країнах зумовила збільшення частки амортизації у валових інвестиціях в середньому з 43% до 54,5%. Досягти таких результатів у провадженні амортизаційної політики дозволило якісне обліково-інформаційне забезпечення. Акумуляування розширених баз даних, обмін, аналітичні процедури та формування звітної інформації здійснюється виключно в електронному вигляді, що забезпечує оперативність, відкритість та ефективність управлінських рішень.

Вітчизняні підприємства мають суттєво нижчий рівень технологічного озброєння, а відтак потребують прискореного інноваційного відновлення. На сьогодні середній ступінь зносу необоротних активів на підприємствах України становить близько 60%. Одночасно сума капітальних інвестицій складає трохи більше 5% від вартості необоротних активів. Частка інноваційних капіталовкладень досягає 15% у загальній сумі інвестицій.

Незважаючи на необхідність оновлення активів, у структурі витрат підприємств частка амортизації не перевищує 4%. За даними Світового банку, рівень інвестиційно-інноваційної активності України становить 20% при 40% для країн Європи. В таких умовах підприємства мають бути орієнтовані на формування власних інвестиційних ресурсів, основною складовою яких є амортизація.

На даний час в Україні діє прийнята у 2001 р. Концепція амортизаційної політики, яка не призвела до суттєвих змін. Однією з причин неефективності є відсутність у ній базових положень, що формують для відповідних регуляторних інститутів та підприємств звітно-облікову основу ефективного провадження амортизаційної політики.

З огляду на це дослідження теоретико-методологічних, методичних та практичних питань оцінки відповідності амортизаційної політики вимогам інноваційно-інвестиційного розвитку, виокремлення ролі бухгалтерського обліку в реалізації амортизаційної політики, а також розробка основ методології і організації інформаційного забезпечення амортизаційної політики є надзвичайно актуальними.

Аналіз наукових публікацій таких учених, як М.І. Бондарь, А.М. Галаган, С.Ф. Голов, М.Я. Дем'яненко, Л.М. Кіндрацька, Ю.А. Кузьмінський, С.Ф. Легенчук, Б.Й. Пасхавер, В.Я. Плаксієнко, М.А. Проданчук, Я.В. Соколов, В.В. Сопко, В.О. Шевчук дозволив обґрунтувати теоретичні основи формування амортизаційної політики.

Науковці Т.І. Артємова, В.Й. Бакай, М.Д. Білик, М.А. Борисенко, О.Ф. Вареник, Н.Г. Виговська, Л.В. Городянська, Є.В. Жердев, П.Є. Житній, Н.Л. Жук, А.Г. Загородній, Т.В. Загорська, І.В. Крапля, Т.Д. Косова, О.Е. Кузьмінська, Л.В. Овод, О.М. Петрук, Л.М. Пилипенко, Є.І. Помилуйко, О.В. Щирська досліджували теоретичні і практичні аспекти формування амортизаційної політики України.

З позиції інституціональної теорії обліку, теорії інформаційного суспільства і питань захисту інформації необоротні активи досліджували З.В. Гуцайлюк, В.А. Дерій, В.М. Жук, З.-М.В. Задорожний, М.І. Кутер, Н.О. Лоханова, І.П. Приходько, І.Б. Садовська.

Питання інвестиційної привабливості підприємств поглиблено розглядали С.В. Андрос, Л.В. Гуцаленко, Т.В. Давидюк, С.В. Захарін, О.В. Кленін, Т.М. Ковальчук, Я.Д. Крупка, О.О. Непочатенко, М.І. Рімер, П.Т. Саблук, Н.М. Ткаченко, А.В. Череп, О.Л. Шерстюк. Інноваційній діяльності підприємств у своїх працях приділяли увагу О.Р. Жидяк, С.О. Левицька, Ю.О. Лупенко, Н.Л. Правдюк, М.А. Хвесик, Ю.С. Цаль-Цалко та інші.

Це засвідчує наявність вагомих вітчизняних здобутків з облікового забезпечення амортизації, розбудови інвестиційної та інноваційної складової бухгалтерського обліку. Зарубіжні вчені – Л. Бернстайн, М. Ван Бреда, Е. Домар, М. Лохман, Ф. Момосе, К. Маттерн, К. Номура, Л. Рушті та багато інших своїми працями зробили значний внесок у дослідження проблем сучасної теорії і методології та практичного застосування амортизаційної політики.

Разом із тим не втрачає актуальності дослідження сутності категорії «амортизація», визначення її предмета та об'єкта, теоретичних основ звітно-облікової синхронізації інноваційної та амортизаційної політики держави і підприємств. Не приділено достатньої уваги впливу інститутів на амортизаційну політику, системі її регулювання та інфраструктурного забезпечення. Потребують дослідження фактори впливу на амортизаційну політику. На часі є актуальною оцінка доцільності імплементації окремих елементів закордонних методів нарахування і використання амортизації. Малодослідженими є інноваційні напрями удосконалення методики нарахування амортизації та теоретичні основи формування центрів відповідальності за амортизаційну політику.

Все це у своїй сукупності спонукає до визнання потреби формування концепції обліково-інформаційного забезпечення амортизаційної політики із визначенням переліку, змісту і періодичності подання звітності та організації єдиного обліково-інформаційного простору.

Невідповідність теорії і методології формування амортизаційної політики умовам інституціональної економіки, загострення проблеми інноваційного оновлення активів, питання стимулювання до накопичення і використання

амортизаційних ресурсів відповідно до вимог науково-технічного прогресу визначили напрям дослідження, тему дисертації, її зміст, мету, завдання, науково-методологічну та практичну значимість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до: тематики науково-дослідної роботи відділу методології обліку та аудиту Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» 40.04.00.03.Ф. «Теоретико-методологічні засади трансформації інституціональних основ бухгалтерського обліку та гармонізації звітності й аудиту в аграрному секторі економіки» (номер державної реєстрації 0116U000196) (дисертантом удосконалено інноваційно-амортизаційний базис класифікації необоротних активів, розроблено методологічні основи визначення інтегрованої ставки амортизації активу, запропоновано концепцію обліково-інформаційного забезпечення амортизаційної політики, визначено перелік, зміст і періодичність подачі відповідної звітності щодо амортизаційної політики підприємства, розроблено концептуальний фреймворк єдиного обліково-інформаційного простору амортизаційної політики). Автор є керівником науково-технічної підпрограми Таврійського державного агротехнологічного університету «Обліково-аналітичне забезпечення амортизаційної політики та аудиту аграрних підприємств» (номер державної реєстрації 0116U002741), у рамках якої дисертантом особисто розроблені заходи удосконалення системи регулювання амортизаційної політики на засадах інституціональної теорії обліку та визначено складові інфраструктурного забезпечення амортизаційної політики в Україні, доповнено фактори впливу на формування амортизаційної політики, оцінено доцільність імплементації окремих елементів закордонних методів нарахування та використання амортизації, удосконалено методика нарахування амортизації.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розроблення теоретико-методологічних та методичних положень обліково-інформаційного забезпечення амортизаційної політики та прилаштування практики бухгалтерського обліку до вимог інноваційного відновлення необоротних активів.

Для досягнення мети в роботі поставлено і вирішено такі завдання:

- уточнити сутність категорії «амортизація», виходячи з сучасних економічних і облікових теорій;
- визначити теоретичні основи звітно-облікової синхронізації інноваційної та амортизаційної політики держави та підприємств;
- уточнити сутність, цілісність і складові предмета та об'єкта амортизації;
- оцінити вплив інститутів на амортизаційну політику в Україні;
- удосконалити систему регулювання амортизаційної політики на засадах інституціональної теорії обліку;
- визначити складові інфраструктурного забезпечення амортизаційної політики в Україні;
- доповнити фактори впливу на формування амортизаційної політики;
- визначити напрями трансформації методики нарахування амортизації;
- оцінити доцільність імплементації окремих елементів зарубіжних методів нарахування і використання амортизації;

- розробити теоретичні основи формування центрів відповідальності за амортизаційну політику;
- удосконалити інноваційно-амортизаційний базис класифікації необоротних активів;
- розробити методологічні основи визначення інтегрованої ставки амортизації активу;
- розробити концепцію обліково-інформаційного забезпечення амортизаційної політики;
- визначити перелік, зміст і періодичність подачі звітності щодо амортизаційної політики підприємства;
- побудувати концептуальний фреймворк єдиного обліково-інформаційного простору амортизаційної політики з метою постановки технічного завдання для відповідного програмного забезпечення.

Об'єктом дослідження є процес обліково-інформаційного забезпечення формування інноваційно орієнтованої амортизаційної політики.

Предметом дослідження визначено сукупність теоретико-методологічних, науково-методичних та організаційних засад формування обліково-інформаційного забезпечення амортизаційної політики відповідно до інституціональних аспектів, запитів інноваційно орієнтованої економіки та викликів науково-технічного прогресу.

Науковою гіпотезою дослідження є переконання, що теоретико-методологічний та організаційно-методичний потенціал інституту бухгалтерського обліку спроможний вирішувати проблеми амортизаційної політики України, формувати дієве інформаційне забезпечення управління прискореним розвитком економіки в умовах зростаючих інноваційно-інвестиційних процесів.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є діалектичний метод наукового пізнання та загальнонаукові методи: комплексного аналізу і синтезу; формальної і діалектичної логіки (при вивченні сутності понять «амортизація», «амортизаційна політика» в умовах глобалізації світових економічних процесів та дослідженні їх еволюції); системного узагальнення (при визначенні функцій амортизації, дослідженні зарубіжного досвіду регулювання розподілу амортизаційних відрахувань); соціологічного аналізу (при вивченні думки фахівців щодо практичної реалізації обліково-інформаційної складової формування амортизаційної політики в рамках національних і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку і звітності); порівняльно-економічного та статистичного аналізу (при вивченні фінансових показників підприємств різних організаційно-правових форм); прогнозування (з метою визначення перспективних напрямів інвестування в необоротні активи), історичний і діалектичний (при дослідженні становлення та розвитку амортизації з урахуванням інституціональної теорії обліку); абстрактно-логічний (при теоретичному обґрунтуванні суті предмета і об'єкта амортизаційної політики); монографічний (для детального вивчення облікової політики підприємств, законодавчих і нормативно-правових актів з питань облікової політики, методології і методики її облікового забезпечення в частині формування амортизаційної політики); аналізу і синтезу (під час виділення окремих

методик, форм і елементів амортизаційної політики); порівняння (для зіставлення економічних показників); графічний метод (для наочного відображення динаміки досліджуваних показників); узагальнення і групування (з метою визначення інтегрального показника інноваційності галузі); моделювання (при побудові моделі визначення життєвого циклу активу).

Інформаційною базою дослідження слугували наукові розробки вітчизняних і зарубіжних учених, присвячені питанням теорії, методології та організації обліково-інформаційного забезпечення формування амортизаційної політики, інституціональній теорії бухгалтерського обліку; Положення (стандарти) бухгалтерського обліку і Міжнародні стандарти фінансової звітності; офіційні дані Державної служби статистики України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Офісу з фінансового та економічного аналізу у Верховній Раді України, Світового банку, Організації економічного співробітництва та розвитку, Статистичної служби Канади; інформаційні комюніке міжнародних організацій з питань інноваційної та інвестиційної діяльності; спеціалізовані фахові інтернет-ресурси; матеріали громадських спілок України (Федерація аудиторів, бухгалтерів і фінансистів АПК України, ГО «Аграрний союз України», ГО «Інновації та соціально-економічні ініціативи»); дані фінансової, статистичної, управлінської звітності, внутрішніх регламентів підприємств, результати анкетування тощо.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у розбудові теоретико-методологічних, концептуальних та практичних аспектів інноваційно орієнтованої амортизаційної політики в умовах інституціональних та інвестиційно-інноваційних змін. Втілення запропонованої методології обліково-інформаційного забезпечення формування амортизаційної політики дозволить синхронізувати процеси нарахування амортизації і необхідні темпи інноваційного оновлення активів. Основні результати дисертаційної роботи, які становлять наукову новизну, характеризуються наступними теоретичними положеннями:

вперше:

– виокремлено подвійну сутність, цілісність і складові предмета амортизації (як державної облікової і податкової політики так і природи акумулювання підприємством коштів на інноваційне відтворення) та об'єкта амортизації (як системи законодавчо-нормативного забезпечення так і процесу формування і відтворення необоротних активів в обліку підприємств), що базуються на можливостях поглибленої ідентифікації амортизації в бухгалтерському обліку та у фінансовій і статистичній звітності. Нове теоретичне уявлення про предмет і об'єкт амортизації посилює місце і роль бухгалтерського обліку у формуванні інформаційної бази щодо амортизації як на мікро-, так і на макрорівнях, сприяє реалізації національної мети прискореного розвитку України для досягнення гідного місця в глобальному світі;

– розроблено методологічні основи встановлення інтегрованої ставки амортизації активу, яка базується на уніфікованому підході до визначення річної норми амортизації в нормативних актах і в обліковій політиці підприємства та передбачає поетапне застосування таких проміжних показників, як ранжування галузей відповідно до ступеня інноваційності, тривалість життєвого циклу

необоротного активу та коефіцієнт зниження вартості активу на ранніх стадіях життєвого циклу, що дає змогу інтегрувати результати попередніх етапів і вирахувати більш об'єктивну ставку амортизації активу, яка охоплює максимум облікових, технічних і експлуатаційних характеристик активу і дозволяє формувати амортизаційний фонд підприємства виходячи із майбутньої вартості інноваційного відновлення;

– розроблено концептуальні положення обліково-інформаційного забезпечення формування амортизаційної політики, яка націлена на забезпечення прискореного інноваційно-інвестиційного розвитку України, визначає основні завдання для відповідних державних регуляторних інституцій і підприємств, передбачає комплексне і системне методологічне і методичне забезпечення оперативного визначення ставок амортизаційних відрахувань (використання найбільш ефективних для розвитку економіки методів нарахування амортизації з урахуванням майбутньої вартості інноваційного відновлення), організації обліку, контролю і звітності, створення в державі єдиного інформаційного простору амортизаційної політики, системне формування і аналіз масиву даних для ефективного провадження амортизаційної політики. Реалізація положень концепції забезпечує досягнення економікою України рівня амортизаційної політики розвинутих країн та передбачає до 2030 року зменшення зносу необоротних активів з 83% натеper до 35%, зростання рівня капітальних інвестицій з 412,8 до 908,16 млрд грн, підвищення рівня інвестиційно-інноваційної активності з 20 до 44%;

– розроблено концептуальний фреймворк єдиного обліково-інформаційного простору амортизаційної політики, що визначає склад і взаємодію суб'єктів провадження такої політики (підприємства, виробники і постачальники необоротних активів, державні органи та недержавні інвестиційні інститути тощо), та окреслює функціонал відповідного програмного комплексу, вимоги до користувачів і генераторів інформації, терміни, форми та методи наповнення інформаційного середовища, організаційні механізми взаємодії учасників запропонованого простору і таким чином забезпечує за єдиним програмним базисом усі рівні управління як цілісним масивом даних, так і можливістю провадження аналітичних процедур та прийняття ефективних управлінських рішень щодо стимулювання й інноваційного оновлення необоротних активів. Концептуальний фреймворк вирішує проблеми відсутності зворотного зв'язку між суб'єктами господарювання і регуляторно-контролюючими органами, доступності даних про заходи державного стимулювання інноваційного відновлення, електронної оптимізації документообігу і звітності;

удосконалено:

– систему регулювання амортизаційної політики на засадах інституціональної теорії бухгалтерського обліку, яка розглядає формальні і неформальні складові системи регулювання та визначає функціональний вплив на амортизацію як державних регуляторних інституцій, так і звичок й переконань бухгалтерів підприємств, які на сьогодні є консервативними і проблемними щодо змін. Такий погляд на систему регулювання амортизаційної політики дає можливість упорядкувати напрями підвищення професійного рівня облікових

працівників з метою якісного забезпечення обліково-звітною інформацією інституцій стратегічного планування, організації, моніторингу та контролю здійснення амортизаційної політики;

- методику нарахування амортизації на основі системного застосування облікової і технічної інформації, що дало можливість виявити зростання частки підприємств, орієнтованих на заміщення активів за рахунок формування власних інвестиційних ресурсів з суттєвою часткою у них амортизаційних відрахувань. Це обґрунтовує потребу і можливість оперативного перегляду норм амортизації та термінів корисного використання необоротних активів з урахуванням ступеня інноваційності галузі, розширення класифікації необоротних активів відповідно до вимог науково-технічного прогресу, а також обґрунтовує ширше задіяння при удосконаленні методик нарахування амортизації бухгалтерського інструментарію та можливостей бухгалтерських служб підприємств. Варіативність щодо відповідної методики сприяє ефективному накопиченню і використанню амортизаційних відрахувань, зростанню темпів інноваційних перетворень вітчизняної економіки в цілому та в пріоритетних галузях, зокрема і, особливо, в аграрному секторі;

- інноваційно-інвестиційний базис класифікації необоротних активів шляхом застосування показника ступеня інноваційності галузі, як інтегрованого показника частки витрат на науково-технічні розробки в сумі чистого доходу галузі і частки витрат на інноваційні технології у витратах виробництва, що дозволило виділити галузі з різним ступенем інноваційності для розширення класифікації необоротних активів та запровадити більш ефективний інструментарій формування і використання амортизаційних відрахувань підприємств;

- систему звітності щодо амортизаційної політики в частині визначення переліку, змісту і періодичності її подання регуляторним державним органам, яка формується за рахунок інтегрованої системи показників фінансової та нефінансової інформації, що дозволило скорегувати зміст статистичної звітності підприємств і сформувавши систему вільного обміну інформацією та запровадження аналітично-оціночних процедур для моніторингу і контролю амортизаційної політики;

набули подальшого розвитку:

- наукове розуміння формування теоретичного концепту звітно-облікової основи синхронізації та розвитку інноваційної й амортизаційної політики держави та підприємств, який базується на врахуванні вимог до бухгалтерів Міжнародних стандартів фінансової звітності, Кодексу професійної етики бухгалтерів, на врахуванні вимог до бізнесу політики сталого розвитку, зростаючого домінування в економіці інформаційних технологій, а також впливу формальних і неформальних інститутів на ефективність застосування звітно-облікового інструментарію амортизації задля інноваційного розвитку. Сформульовані в концепті теоретичні положення забезпечують синхронізацію концептуальних та нормативно-правових актів держави й організаційно-управлінських рішень бізнесу (облікова політика) щодо підвищення ефективності інноваційно-амортизаційної політики в країні;

- трактування категорії «амортизація» як інституційно-облікового процесу акумулювання коштів підприємства на розширене інноваційне відтворення його необоротних активів, що визначається формальними «правилами гри»

(законодавчі, податкові та інші норми) та неформальними правилами (судження бухгалтерів підприємств у межах облікової політики) та дозволяє розглядати амортизаційну політику як інтегрований інструмент стратегічного фінансового планування та інвестиційно-інноваційного відтворення необоротних активів на всіх рівнях управління і при формуванні політики з прискореного науково-технічного розвитку України у відповідних державних стратегіях, концепціях і програмах;

- застосування інституційного підходу до оцінки стану регулювання амортизаційної політики в Україні через з'ясування як кількісного складу, так і рівня впливу інститутів на амортизаційну політику підприємства, що дало змогу виявити проблеми домінування фіскальних інститутів у цьому питанні, неповне використання можливостей інституту бухгалтерського обліку та необхідність дотримання стратегії системної й узгодженої участі всіх відповідальних регуляторів за амортизаційну політику держави та інженерних і бухгалтерських служб підприємств;

- наукове забезпечення теоретико-прикладних основ цілісності та складовості інфраструктурного забезпечення амортизаційної політики, що ґрунтується на ієрархічній інституціонально побудованій регуляторній і виконавчій системі та розбудові організаційної, ринкової, інформаційної, методологічної та моніторингової її складових. Визначення та належна увага до інфраструктурних складових має за мету збалансування інтересів усіх суб'єктів амортизаційної політики за правами, зобов'язаннями і відповідальністю, що забезпечить сталий інвестиційно-інноваційний розвиток країни;

- доповнення факторів впливу на вибір амортизаційної політики через виявлення факторів, характерних для інформаційної епохи розвитку та пріоритетності в сучасній соціально-економічній політиці біхевіористичного підходу. А саме доповнено факторами: рівня технічного оснащення, аналітичної роботи, організації обміну і використання інформації, а також фактором постійної освіти бухгалтерів, що дозволяє більш повно задіяти у формуванні амортизаційної політики більшість існуючих інституційних чинників (факторів) з метою підвищення ефективності і дієвості амортизаційної політики у розвитку національної економіки;

- підходи до оцінки доцільності імплементації окремих положень міжнародного досвіду амортизаційної політики, що базуються на комплексному розгляді системної взаємодії стандартів бухгалтерського обліку та методик визначення життєвого циклу активу (на основі використання динамічного програмування за функцією Вейбулла) й вартості активу для цілей амортизації. Імплементування цього досвіду амортизаційної політики дозволяє моделювати життєві цикли активу в різних галузях економіки та оперативно встановлювати норми амортизації з урахуванням вимог інноваційної економіки та завдань щодо посилення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу на глобальних ринках;

- теоретичні основи формування центрів відповідальності за амортизаційну політику, які базуються на принципах цілісності, системності та відповідальності та вибудовуються на ієрархічній взаємодоповнюючій системі регулювання, що включає інноваційну, обліково-інформаційну, звітно-контрольну

складові на державно-регуляторному рівні та складову відповідальності за формування і використання амортизаційного фонду підприємства. Це відповідає умовам сучасної розбудови інноваційно-орієнтованої економіки в розвинутих країнах та забезпечує концептуальну основу розбудови амортизаційної політики України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані й доведені у дисертаційній роботі наукові ідеї, висновки і рекомендації дозволяють підприємствам сформувати діючу, інноваційно спрямовану амортизаційну політику за рахунок використання потенціалу інституту бухгалтерського обліку задля прискореного інноваційного відтворення необоротних активів підприємств та у цілому економіки України. Отримані напрацювання можуть знайти практичну реалізацію при оновленні обліково-інформаційного забезпечення управління амортизаційною політикою окремих підприємств і країни в цілому за рахунок формування і використання інформації, акумульованої в системі бухгалтерського обліку відповідно до запитів сучасного світу з урахуванням стрімкого розвитку науково-технічного прогресу. Основні пропозиції дисертанта щодо удосконалення амортизаційної політики отримали практичне використання:

- *на загальнодержавному рівні:* у Міністерстві аграрної політики та продовольства України пропозиції щодо удосконалення окремих звітів, їх оперативних характеристик та інституціонального забезпечення амортизаційної політики (довідка № 37-11-15/21458 від 10.09.2018 р.); у Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України при формуванні державної інвестиційної політики шляхом використання пропозицій щодо удосконалення окремих звітів, їх оперативних характеристик, інституційного забезпечення амортизаційної політики (довідка № 2204-18/50848-07 від 21.11.2018 р.);

- *на рівні громадських організацій:* в Аграрному союзі України, яким розглянуто і прийнято за основу для подальшого опрацювання означені у дисертації облікові механізми стимулювання оновлення необоротних активів шляхом коректного формування і використання амортизаційних відрахувань для найбільш важливих активів інноваційного характеру (довідка № 45 від 20.08.2018 р.); у Громадській організації «Інновації та соціально-економічні ініціативи», де прийнято до впровадження методикау визначення термінів корисного використання необоротних активів для експортно орієнтованих товаровиробників м. Мелітополь (довідка № 1 від 4.08.2018 р.);

- *на регіональному рівні:* в Департаменті агропромислового розвитку Запорізької обласної державної адміністрації в частині уточнення організаційних механізмів формування амортизаційного фонду підприємств, а також удосконалення формування даних про стан необоротних активів та їх відображення у звітності з урахуванням обліково-інформаційної специфіки (запропоновані в рамках концепції інформаційного забезпечення зміни у звіті про рух основних засобів) (довідка № 1077/01-00 від 21.06.2018 р.); у Виконавчому комітеті Мелітопольської міської ради Запорізької області при розробці положень інвестиційної карти м. Мелітополь в частині запровадження елементів концептуального забезпечення формування амортизаційної політики шляхом

створення відповідного інформаційного середовища. Окремі структурні елементи інвестиційної карти міста Мелітополь містять інформацію щодо обліково-аналітичного забезпечення оновлення необоротних активів, актуальні пропозиції виробників і покупців сучасного виробничого обладнання, інформацію щодо програм підтримки та співфінансування інноваційного переобладнання підприємств (довідка № 02-45/586-7 від 14.08.2018 р.); в Іванівській районній державній адміністрації Херсонської області рекомендації щодо удосконалення окремих звітів, їх оперативних характеристик, інституціонального забезпечення амортизаційної політики, а також практичного втілення обліково-аналітичного забезпечення формування амортизаційної політики через формування на підставі масиву облікових даних єдиної інформаційної бази (довідка № 02-40/412 від 14.11.2017 р.); в Управлінні агропромислового розвитку Мелітопольської районної державній адміністрації Запорізької області використано пропозиції щодо концепції інформаційно-облікового забезпечення формування амортизаційної політики України, методології звітної інформації про активи, амортизацію та інвестиції підприємств у контексті формування амортизаційної політики та нарощення власного інвестиційного капіталу (довідка № 02-36/183 від 21.10.2017р.);

-на рівні суб'єктів господарювання: у Державному підприємстві «Дослідне господарство «Відродження» Донецької державної сільськогосподарської дослідної станції Національної академії аграрних наук України» в частині уточненої класифікації необоротних активів як елемента амортизаційної політики підприємства (довідка № 11-з/06 від 17.07.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою роботою. Відображені в ній висновки і положення наукової новизни, які виносяться на захист, є особистим доробком дисертанта. Із розробок, здійснених у співавторстві використано тільки ті положення, які належать автору особисто.

Внесок дисертанта за списком праць, за редакцією автора або опублікованих у співавторстві, визначено у переліку основних публікацій за темою дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження пройшли апробацію в ході обговорення доповідей здобувача на 20 науково-практичних конференціях, з яких 18 міжнародних, що відображено в публікаціях [31-51].

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи викладено в 53 наукових працях, у тому числі у 4 монографіях (з яких 1 одноосібна і 3 колективних, у тому числі 1 видана у країні Європейського Союзу), 2 навчальних посібниках, 24 статтях у наукових виданнях (з них 19 у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз), з яких 22 статті опубліковано у фахових виданнях України, 1 стаття в науковому періодичному виданні іншої держави, яке індексується у наукометричній базі Web of Science, та 2 статті в електронних наукових фахових виданнях України, 20 тезах доповідей на науково-практичних конференціях, а також у 2 колективних монографіях, які додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Робота складається із вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 555 сторінок друкованого тексту. Основний зміст роботи викладено на 403 сторінках. У дисертації наведено 24 таблиці на 16 сторінках, 53 рисунки на 33 сторінках та 8 додатків на 52 сторінках. Список використаних джерел налічує 636 найменувань і розміщений на 68 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** охарактеризовано тему дослідження й обґрунтовано її актуальність, визначено мету, завдання, предмет, об'єкт і методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення розроблених у дисертації пропозицій, наведено дані про їх апробацію та оприлюднення.

В першому розділі «**Амортизаційна політика в економічних і облікових теоріях**» приведено у відповідність до запитів інституційної теорії і сучасного інформаційного суспільства трактування категорії «амортизація», визначено теоретичні основи звітно-облікової синхронізації інноваційної та амортизаційної політики держави та підприємств, уточнено сутність, цілісність і складові предмета та об'єкта амортизації відповідно до запитів державної інноваційної політики та інвестиційної політики підприємства.

Сутність амортизації, наукове визначення і цілісне розуміння її природи формувалося під впливом різних економічних теорій. Проведений аналіз основ класичної політекономії, неокласичної та інституціональної економічної теорії, загальнофілософських доктрин і теорій засвідчив еволюційну розбудову категорії «амортизація» від простого корективу вартості майна до джерела розширеного відтворення. Критична оцінка поглядів різних економічних шкіл дозволила поглибити трактування категорії «амортизація».

Запропоновано визначення амортизації як інституційно-облікового процесу акумулювання коштів підприємства на розширене інноваційне відтворення його необоротних активів, що визначається формальними «правилами гри» (законодавчі, податкові та інші норми) і неформальними правилами (судження бухгалтерів підприємств у межах облікової політики) та дозволяє розглядати амортизаційну політику, як інтегрований інструмент стратегічного фінансового планування та інвестиційно-інноваційного відтворення необоротних активів на всіх рівнях управління і при формуванні політики прискореного науково-технічного розвитку України у відповідних державних стратегіях, концепціях і програмах.

Дослідження місця амортизаційної політики в інформаційному полі інноваційних та інвестиційних політик дозволило визначити теоретичний концепт звітно-облікової основи синхронізації її розвитку інноваційної та амортизаційної політики держави та підприємств (рис. 1.).

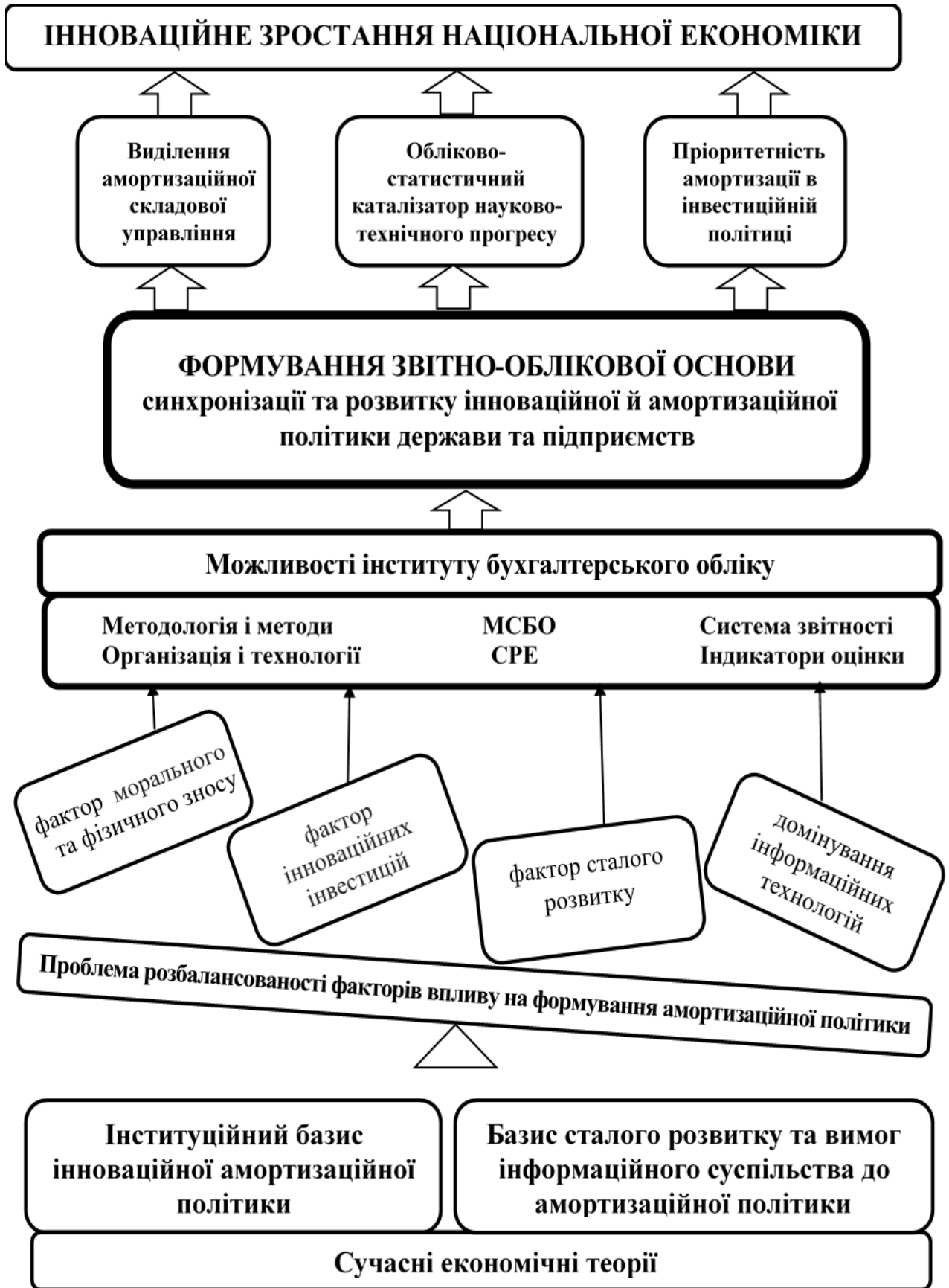


Рис. 1. Теоретичний концепт звітно-облікової основи синхронізації і розвитку інноваційної і амортизаційної політики держави та підприємств*

*Авторська розробка

Інститут бухгалтерського обліку набуває ключового значення у вирішенні проблеми розбалансованості факторів впливу на формування амортизаційної політики через реалізацію його методологічних, організаційних, статистичних та аналітичних можливостей і обґрунтування пріоритетності амортизації, як джерела інвестицій при реалізації інноваційної політики держави. У цьому контексті набуває іншого значення не тільки сама категорія «амортизація», а й визначення сутності її предмета та об'єкта, необхідне для формування концептуального уявлення про амортизаційну політику інновацій, в якій роль каталізатора науково-технічного прогресу виконує бухгалтерський облік. Виходячи із з'ясування запитів державної інноваційної політики та інвестиційної політики підприємства до амортизації виділено подвійну сутність, цілісність і складові предмету амортизації (як державної облікової і податкової політики, так і природи акумулювання підприємством коштів на інноваційне відтворення) та об'єкту амортизації (як системи законодавчо-нормативного забезпечення, так і процесу формування і відтворення необоротних активів в обліку підприємств), що базується на можливостях поглибленої ідентифікації амортизації в бухгалтерському обліку та у фінансовій і статистичній звітності. Нове теоретичне уявлення про предмет і об'єкт амортизації посилює місце і роль бухгалтерського обліку у формуванні інформаційної бази щодо амортизації як на мікро-, так і на макрорівнях, сприяє реалізації національної мети прискореного розвитку України для досягнення гідного місця в глобальному світі.

У другому розділі «**Інституціонально-теоретична основа формування облікової і амортизаційної політики в Україні**» проведено оцінку впливу інститутів на амортизаційну політику, за результатами якої розроблено заходи удосконалення системи регулювання амортизаційної політики на засадах інституціональної теорії обліку та визначено складові інфраструктурного забезпечення амортизаційної політики в Україні.

Амортизаційна політика України формується під впливом державних і недержавних інститутів, «правила гри» яких ґрунтуються на пріоритетності власних інтересів і не враховують сучасні системні вимоги глобального економічного розвитку. В зв'язку з цим виникла необхідність розширення трактування і застосування інституційного підходу до оцінки стану регулювання амортизаційної політики в Україні через з'ясування кількісного складу, рівня впливу інститутів на амортизаційну політику підприємства, що дозволило виявити проблеми домінування фіскальних інститутів у цьому питанні та необхідність дотримання стратегії спільної, узгодженої участі всіх відповідальних за амортизаційну політику держави регуляторів.

Формальні інституції не готові ефективно взаємодіяти й узгоджувати інноваційно спрямовану амортизаційну політику з нормативною базою, що вже існує. Неформальні інститути не готові сприймати новий формат обміну інформацією і поєднання облікової та технічної складової цієї інформаційної системи. Для здійснення амортизаційної політики необхідно максимально ефективно використати можливості інститутів всіх рівнів і встановити чітку систему її регулювання (рис. 2).



Рис.2. Удосконалена система регулювання амортизаційної політики на засадах інституціональної теорії бухгалтерського обліку*

*Авторська розробка.

Тільки комплексний підхід з боку професійних бухгалтерів (у частині формування якісної облікової інформації щодо необоротних активів) і державних регуляторів (у частині використання облікової інформації) дозволять проводити дієву інвестиційно орієнтовану амортизаційну політику, яка спрямована на інноваційне відтворення необоротних активів. Забезпечити успішне провадження амортизаційної політики покликана збалансована інфраструктурна підтримка, яка ґрунтується на ієрархічній інституціональній системі регулювання та розбудові організаційної, ринкової, інформаційної, методологічної та моніторингової інфраструктури, що приведе до покращення облікової політики підприємництва в частині амортизаційних відрахувань, їх моніторингу та регуляторних заходів і забезпечить сталий інвестиційно-інноваційний розвиток країни.

У третьому розділі **«Оцінка стану амортизаційної політики України»** доповнено фактори впливу на формування амортизаційної політики, оцінено доцільність імплементації окремих елементів закордонних методів нарахування і використання амортизації, удосконалено методика нарахування амортизації.

Дослідження сучасного стану формування амортизаційної політики України виявило її пряму залежність від загальноекономічних факторів, таких як розмір підприємства, ступінь свободи дій, рівень оподаткування тощо. За статистичними даними, в 2018 р. близько 82% підприємств належить до категорії «мікропідприємства», і відповідно, до формування амортизаційної політики ставляться формально, а 81% від загальної кількості суб'єктів господарювання – це фізичні особи, які в переважній більшості взагалі не займаються розрахунком амортизації. Це відбувається з причин неусвідомлення важливості амортизаційної складової в обліковій стратегії розвитку підприємства та відсутності людських і технічних ресурсів для аналітичної роботи, організації обміну і використання інформації. Дослідження дали змогу виявити фактори впливу інформаційної епохи на формування амортизаційної політики суб'єктами господарювання.

Аналіз динаміки і структури інвестицій в необоротні активи за 2015-2018 роки показав пріоритетність фінансування за напрямом «заміна зношених машин або устаткування». Серед усіх інвестицій частка цього напрямку складає від 33 до 42% статистичних спостережень. Моделювання подальших інвестиційних рішень за визначеними статистикою напрямками виявило тенденцію до зниження інвестицій в раціоналізацію виробництва (17% від загальної кількості підприємств у 2021 р.) та суттєве зростання частки інвестицій в заміну зношених машин та устаткування (понад 80% у 2021 р.) (рис.3).

Такі результати моделювання засвідчують потребу перегляду на державному рівні та, відповідно, в обліковій політиці підприємств методика нарахування амортизації, важливим елементом якої є визначення терміну корисного використання активу. Це підтверджує досвід країн G7, де велика увага приділяється раціональній, збалансованій амортизаційній політиці, яка ґрунтується на системі обмежень термінів корисного використання, оптимальне значення якого називають тривалістю життєвого циклу активу. Цей показник визначається щорічно на підставі масиву статистичних даних за методом динамічного програмування.

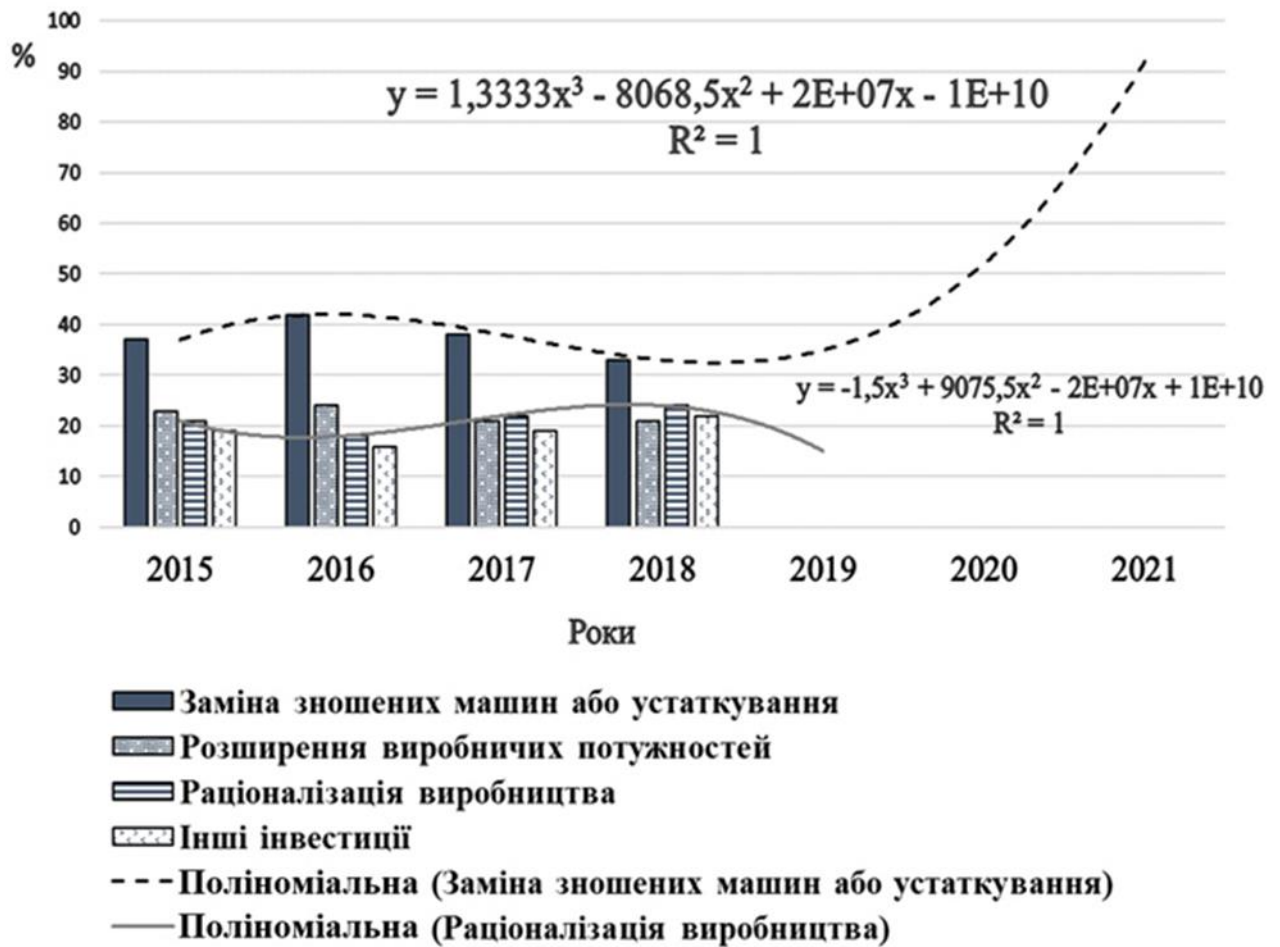


Рис.3. Динаміка, структура і моделювання інвестицій за їх цільовим призначенням*

*Авторська розробка

Для вітчизняних підприємств у рамках проведеного дослідження була побудована динамічна модель вибору оптимальної стратегії оновлення (визначення життєвого циклу активу) на основі принципу оптимальності Беллмана. Для визначення функціонального рівняння було знайдено залежність між величинами, що характеризують задачу на двох суміжних етапах.

Для наочності побудови моделі використано такі умовні позначення:

t – вік основного засобу, який визначає стан системи;

$r(t)$ – дохід підприємства від використання одиниці основного засобу, вік якого t років;

$l(t)$ – річні витрати на обслуговування основного засобу;

$\varphi(t)$ – прибуток (ефект), отримуваний від експлуатації протягом одного року основного засобу віком t років;

$s(t)$ – залишкова вартість (ціна, за якою може бути реалізований наявний основний засіб);

p – ціна нового основного засобу.

Якщо зберегти основний засіб, вік якого t років, то дохід підприємства від його використання буде складатися з доходу на N -му етапі, який дорівнює $\varphi(t) = r(t) - l(t)$ і отриманого за $N + 1$ етапів роботи на обладнанні, вік якого $t + 1$ років, тобто:

$$f_N(t) = r(t) - l(t) + f_{N+1}(t + 1) = \varphi(t) + f_{N+1}(t + 1). \quad (1)$$

Якщо на N -му етапі основний засіб, вік якого t років, замінити новим, то дохід від такої заміни складається з доходу, отриманого як різниця сумарних вартостей $s(t) - p + r(0) - l(0)$, де $r(0)$ – вартість продукції, виготовленої на обладнання, вік якого 0 років, а $l(0)$ – експлуатаційні витрати від доходу, отриманого за $N + 1$ етапів, що залишилися при роботі на обладнанні, вік якого $0 + 1$ рік, тобто:

$$f_N(t) = s(t) - p + r(0) - l(0) + f_{N+1}(1) = s(t) - p + \varphi(0) + f_{N+1}(1). \quad (2)$$

Таким чином, якщо величина прибутку (1) більша чи дорівнює величині прибутку (2), то потрібно використовувати наявний основний засіб, в іншому випадку – необхідно змінити. Об'єднавши (1) і (2), отримаємо функціональне рівняння:

$$f_N(t) = \max \left\{ \begin{array}{l} \varphi(t) + f_{N+1}(t + 1) \\ s(t) - p + \varphi(0) + f_{N+1}(1) \end{array} \right\}, \quad (3)$$

де верхній рядок визначає прибуток, який може бути отриманий при використанні старого основного засобу, нижній – при його заміні. При цьому припускається, що перехід до роботи з використанням нового основного засобу відбувається за один крок. Рівняння (3) дозволяє визначити величину $f_N(t)$ залежно від $f_{N+1}(t + 1)$, де при переході від одного кроку до іншого вік транспортного засобу збільшується від t до $t + 1$, а число етапів, що залишилися, зменшується від N до $N - 1$. Обчислення на кожному наступному етапі продовжуємо доки виконується умова:

$$s(t) - p + \varphi(0) + f_{N+1}(1) \leq \varphi(t) + f_{N+1}(t + 1).$$

У цей момент основний засіб необхідно замінити, оскільки прибуток, який одержується в результаті заміни обладнання, більший, ніж у випадку використання старого. Головна умова визначення оптимального життєвого циклу – максимальний сумарний дохід за всі N років його використання.

Для апробації моделі були проведені розрахунки визначення життєвого циклу вантажного автомобіля на підставі даних анкетування підприємств різних галузей економіки. Результати розрахунків тривалості життєвого циклу активу склали для сільського господарства 10 років, для торгівлі - 6, підприємств транспорту - 7 і промисловості - 8 років, при середньому значенні по досліджуваних підприємствах

15 років. Зміна методики обчислення амортизації дозволить враховувати особливості інноваційного відновлення необоротних активів у галузевому розрізі з огляду на наявні у ній темпи й особливості науково-технічного прогресу.

У четвертому розділі **«Розвиток теорії і методології обліково-аналітичного забезпечення амортизаційної політики підприємств»** розроблено теоретичні основи формування центрів відповідальності за амортизаційну політику, удосконалено інноваційно-амортизаційний базис класифікації необоротних активів, розроблено методологічні основи визначення інтегрованої ставки амортизації активу.

Передумовою здійснення цілісної амортизаційної політики є розвиток теоретичних основ формування центрів відповідальності за амортизаційну політику, які базуються на принципах цілісності, системності та відповідальності і вибудовуються на ієрархічній взаємодоповнюючій системі регулювання, що включає інноваційну, обліково-інформаційну, звітно-контрольну складові на державно-регуляторному рівні та складову відповідальності за формування і використання амортизаційного фонду підприємства. Це відповідає умовам сучасної розбудови інноваційно орієнтованої економіки в розвинутих країнах та забезпечує концептуальну основу розбудови амортизаційної політики України.

Попередні дослідження складових елементів методики нарахування амортизації і досвіду їх практичного застосування дозволили залучити до практики вітчизняного обліку амортизації визначення інноваційно сприятливих термінів корисного використання активів. Одночасно швидкість науково-технічного прогресу та факт наявності «технологічних стрибків» розвитку вимагає диференційованого галузевого підходу до кожного виду активів.

Для вирішення такого завдання в роботі розроблений інноваційно-інвестиційний базис класифікації необоротних активів шляхом застосування показника ступеня інноваційності галузі, як інтегрованого показника частки витрат на науково-технічні розробки в сумі чистого доходу галузі і частки витрат на інноваційні технології у витратах виробництва, що дозволило виділити галузі з різним ступенем інноваційності для розширення класифікації необоротних активів.

З урахуванням запропонованих елементів розроблено методологічні основи визначення інтегрованої ставки амортизації активу, яка базується на уніфікованому підході до визначення річної норми амортизації в нормативних актах та в обліковій політиці підприємства і передбачає поетапне застосування таких проміжних показників, як ранжування галузей відповідно до ступеня інноваційності, тривалість життєвого циклу необоротного активу та коефіцієнт зниження вартості активу на ранніх стадіях життєвого циклу, що дає змогу інтегрувати результати попередніх етапів і врахувати більш об'єктивну ставку амортизації активу, яка враховує максимум облікових, технічних і експлуатаційних характеристик активу і дозволяє формувати амортизаційний фонд підприємства виходячи із майбутньої вартості інноваційного відновлення (рис. 4).

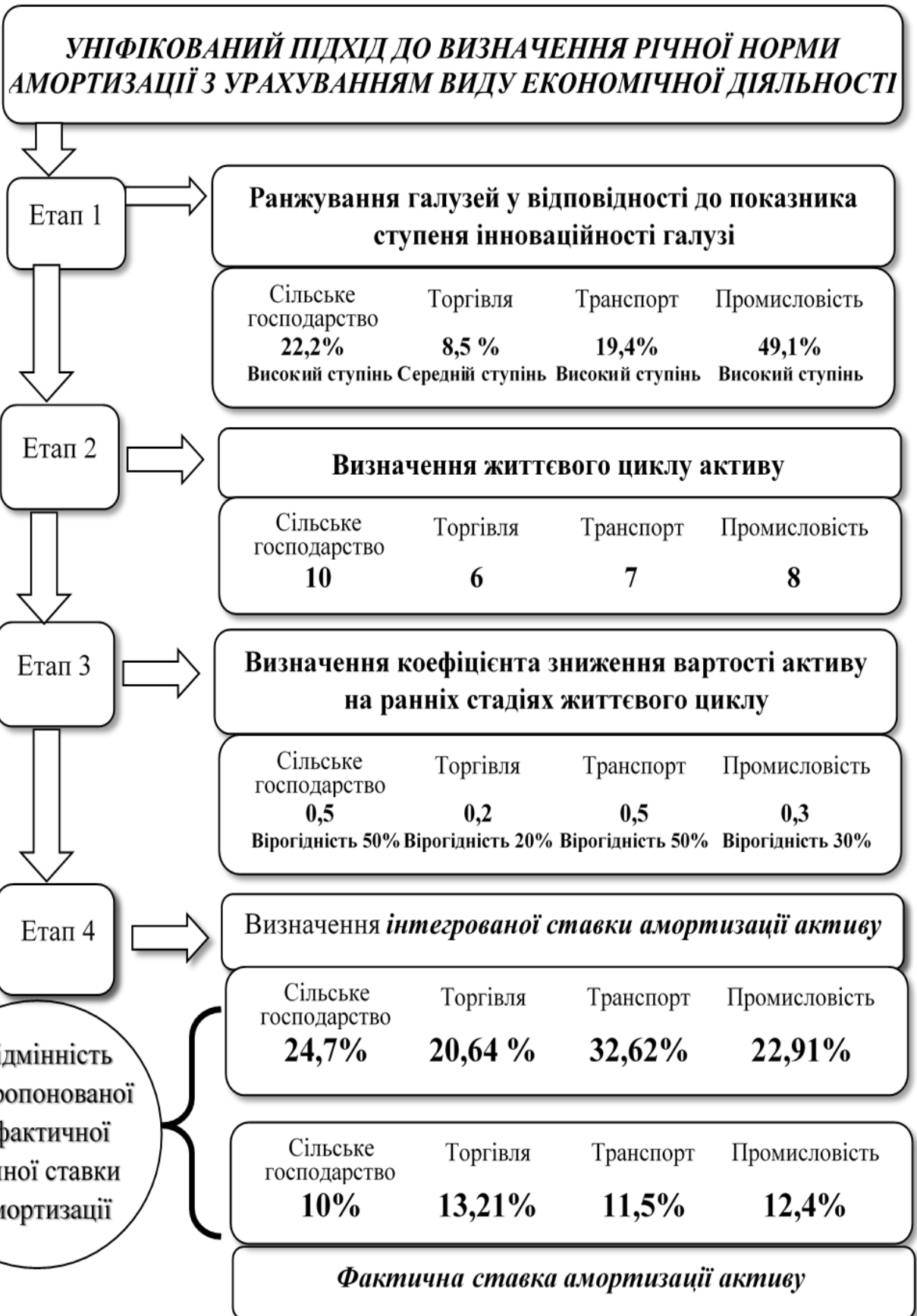


Рис. 4. Методичні основи визначення інтегрованої ставки амортизації активу та результати їх апробації*

*Авторська розробка

Застосування запропонованої ставки амортизації активу наочно ілюструє врахування галузевої специфіки підприємства, адже при майже однаковому рівні інноваційності в транспортному підприємстві вантажний автомобіль є основним засобом виробництва, а в сільському господарстві - допоміжним, звідси й різні терміни життєвого циклу активу. Зміна методики і можливість її щорічного перегляду повинна бути закріплена в наказі про облікову політику підприємства, що дозволить сформувати необхідний для інноваційного відтворення інвестиційний ресурс у вигляді амортизаційного фонду підприємства.

У п'ятому розділі **«Концептуальні засади формування амортизаційної політики в інформаційно-інноваційну епоху розвитку економіки»** розроблено концепцію обліково-інформаційного забезпечення амортизаційної політики, визначено перелік, зміст і періодичність подачі відповідної звітності щодо амортизаційної політики підприємства, розроблено концептуальний фреймворк єдиного обліково-інформаційного простору амортизаційної політики з метою постановки технічного завдання для відповідного програмного забезпечення.

Встановлено, що затверджена 2001 р. Кабінетом Міністрів України, загальнодержавна концепція амортизації не привела до дієвих змін в амортизаційній політиці. Однією з причин неефективності є відсутність у ній базових положень, що формують для відповідних регуляторних інститутів та підприємств звітно-облікову основу ефективного провадження амортизаційної політики.

Для вирішення цієї проблеми в дисертації розроблені концептуальні положення обліково-інформаційного забезпечення формування амортизаційної політики, яка націлена на стимулювання прискореного інноваційно-інвестиційного розвитку України, визначає основні завдання для відповідних державних регуляторних інституцій і підприємств, передбачає комплексне і системне методологічне і методичне забезпечення оперативного визначення ставок амортизаційних відрахувань (використання найбільш ефективних для розвитку економіки методів нарахування амортизації з урахуванням майбутньої вартості інноваційного відновлення), організації обліку, контролю і звітності, створення в державі єдиного інформаційного простору амортизаційної політики, системне формування і аналіз масиву даних для ефективного провадження амортизаційної політики та інші заходи для суб'єктів амортизаційної політики в контексті обліково-інформаційного забезпечення ефективності її реалізації.

Концептуальні положення рекомендовано врахувати при удосконаленні або розробленні нової редакції Урядової концепції амортизації України. Реалізація положень концепції забезпечує досягнення економікою України рівня амортизаційної культури розвинутих країн та передбачає до 2030 року зменшення зносу необоротних активів з 83% натеper до 35%, зростання рівня капітальних інвестицій – з 412,8 до 908,16 млрд грн, підвищення рівня інвестиційно-інноваційної активності з 20 до 44% (рис. 5).



Рис. 5. Концептуальні положення обліково-інформаційного забезпечення формування амортизаційної політики*

*Авторська розробка.

Нині фінансова та статистична звітність не містить інформації, достатньої для реалізації запропонованих концептуальних положень. Для вирішення цієї проблеми в роботі запропоновано систему звітності щодо амортизаційної політики в частині визначення переліку, змісту і періодичності її надання регуляторним державним органам, яка формується за рахунок інтегрованої системи показників фінансової та нефінансової інформації, що дозволило скоригувати зміст статистичної звітності підприємств і сформуванню системи вільного обміну інформацією та запровадження аналітично-оціночних процедур для моніторингу і контролю амортизаційної політики.

Інформаційно-облікове забезпечення є ключовою складовою здійснення амортизаційної політики. Для реалізації поставлених у вищезначеній Концепції завдань розроблений концептуальний фреймворк єдиного обліково-інформаційного простору амортизаційної політики, який являє собою програмно забезпечене середовище формування системи ідей, вимог, підходів та інших складових, залучених до опису логіки і засобів комунікації між суб'єктами провадження амортизаційної політики (рис.6).

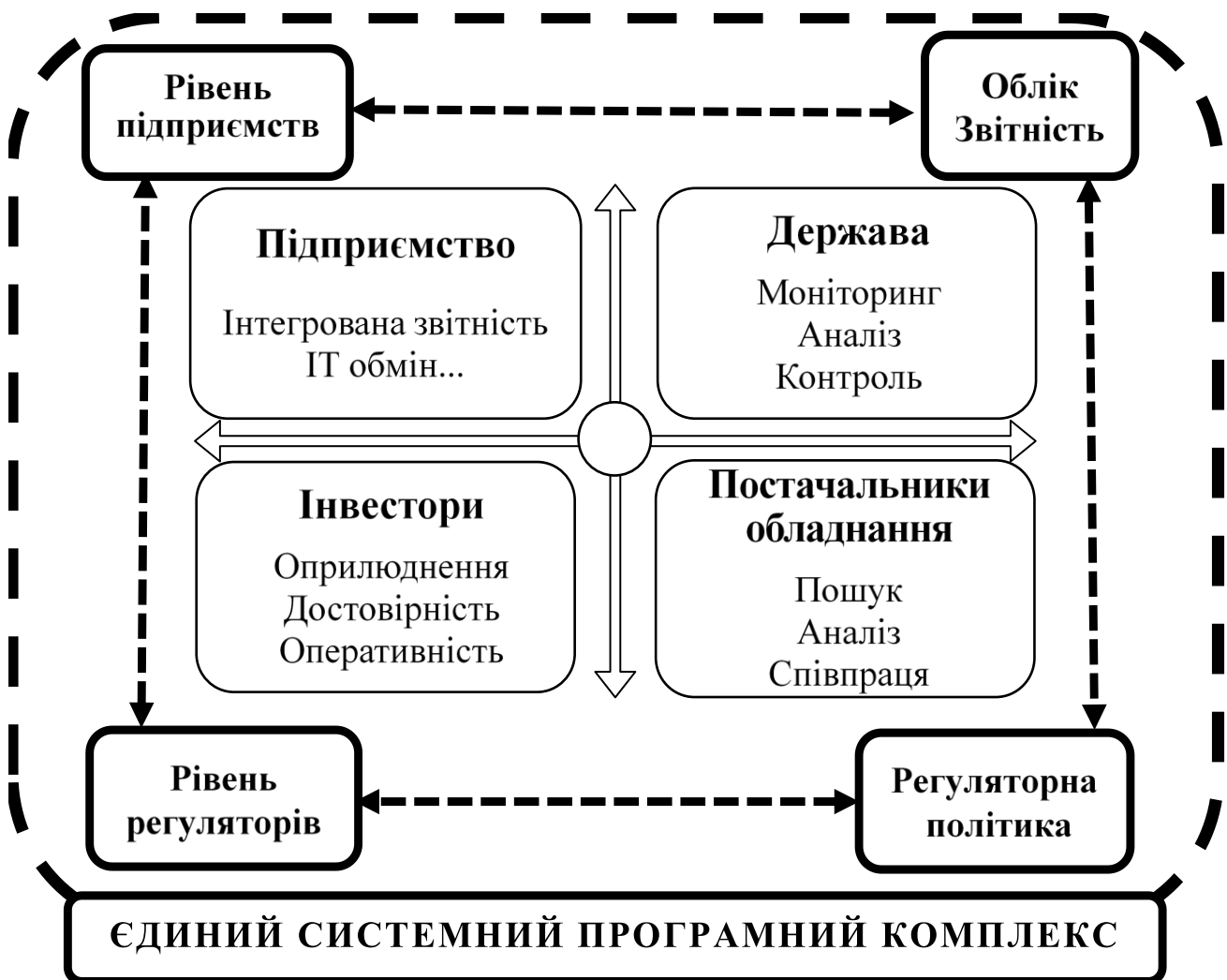


Рис. 6. Концептуальний фреймворк єдиного обліково-інформаційного простору амортизаційної політики*

*Авторська розробка.

Вважається, що створення єдиного інформаційного середовища, яке забезпечить оперативний обмін інформацією, прискорить зворотній зв'язок і скасує паперовий документообіг, дозволить вивести амортизаційну політику на технологічний рівень, який спроможний реагувати на зміни в темпі інноваційного прогресу.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і надано нове розв'язання важливої науково-прикладної проблеми, що полягає у спробі розробити теоретико-методологічні засади, методичне забезпечення та розглянути науково-практичні підходи до формування обліково-інформаційного забезпечення інноваційно-орієнтованої амортизаційної політики в умовах інституціональних та інвестиційно-інноваційних змін, а саме:

1. В облікових і економічних теоріях XVI – XX ст. амортизація трактується, як перенос вартості активу на поточні витрати підприємства та як регулятив фінансового результату. Під впливом науково-технічного прогресу з середини XX ст. у практиці господарювання та науковому середовищі застосовується явище «морального» зносу активу та розуміння важливості симбіозу амортизаційної й інноваційної політики. Зростає важливість інформаційного забезпечення амортизаційної політики, якість якого в розвинутих країнах базується на професіоналізмі бухгалтерських служб підприємств та відповідній звітності до державних інституцій, відповідальних за інноваційний розвиток країни. Осучаснення економічних і облікових теорій поведінковими та інформаційними аспектами висвітлює значний вплив на амортизаційну політику властивих для кожної країни формальних (законодавчі, податкові та інші норми) та неформальних (судження бухгалтерів підприємств у межах облікової політики) «правил гри». Відтак очевидним є бухгалтерський вплив на теоретичне і практичне розуміння категорії «амортизація». Амортизація сприймається як інституційно-обліковий процес акумулювання коштів підприємства на розширене інноваційне відтворення його необоротних активів.

2. Державна політика інноваційного розвитку України не має логічного зв'язку з обліковою політикою, особливо в частині амортизації. Розбалансованість прослідковується в нормативно-правових документах та має в основі відсутність фундаментальних уявлень про облікову основу синергії інноваційної та амортизаційної політики у розвитку національної економіки. Вирішення проблеми потребує перш за все формування теоретичного концепту синергії інноваційної, амортизаційної та облікової політики для задоволення технологічних, соціальних, екологічних і організаційних вимог, яке сучасне інформаційне суспільство висуває до підприємництва. Натепер тільки інститут бухгалтерського обліку має необхідний теоретичний базис і практичний інструментарій для синхронізації та синергії політики держави і облікової політики підприємства щодо амортизації. Звітно-облікова система дозволяє не тільки виділити амортизаційну складову управління, а й ефективно використати її обліково-статистичні можливості для каталізації науково-технічного прогресу та інвестиційних можливостей. Теоретичне розуміння місця і

ролі звітно-облікового інституту задля інноваційного зростання національної економіки сприятиме підвищенню якості й дієвості відповідних стратегічних концептуальних та нормативно-правових актів влади і управлінських рішень суб'єктів господарювання.

3. Економіко-правова сутність категорії «амортизація» до недавнього часу розглядалась або як сфера інтересів та відповідальності підприємництва (характерно для західної ринкової економіки), або як сфера впливу держави (характерно для соціалістично-планової економіки). Відповідно до цього вченими трактувались предмет і об'єкт амортизації. Сучасна економічна модель дедалі більше передбачає поєднання інтересів та відповідальності щодо амортизаційної політики держави і бізнесу, що потребує її предметного й об'єктного уточнення. Виправданим натепер стає подвійний розгляд сутності, цілісності та складових предмета амортизації як державної політики, так і природи акумулювання підприємством коштів на інноваційне відтворення. Відповідно об'єкт амортизації доцільно розглядати як систему законодавчо-нормативного забезпечення, так і процесу формування і відтворення необоротних активів підприємством. Основу для подвійного розгляду сутності предмета і об'єкта амортизації формує звітно-облікова система, як єдиний генератор інформації для підприємства і держави. Таке теоретичне розуміння предмета і об'єкта амортизації дозволяє вирішувати стратегічні завдання задля прискореного інноваційного розвитку підприємництва та країн у цілому.

4. До цього часу у вітчизняному науковому середовищі та на практиці не застосовувався інституційний підхід до оцінки стану амортизаційної політики. Державні регулятори в цьому питанні не повною мірою використовують звітно-облікові інформаційні можливості. Амортизаційна політика в державі фактично віддана у сферу відповідальності Міністерства фінансів України. Останнє обмежило цю політику підготовкою П(С)БО 7 «Основні засоби» та незначними статтями Податкового кодексу. Проблемою є домінування фіскальних, а не інститутів стратегічного розвитку в питанні амортизаційної політики. Незважаючи на те, що інститут бухгалтерського обліку є єдиним об'єктивним генератором інформації щодо нарахування і використання амортизації, його звітно-аналітичні можливості не задіяні на всіх рівнях управління. Інформація обліку практично не використовується державними інституціями стратегічного планування і розвитку та галузевими інституціями для підвищення ефективності як амортизаційної політики, так і для стимулювання прискореного інноваційного розвитку економіки. Спостерігається обмеженість і безсистемність використання облікової інформації для формування амортизаційної політики і на рівні вітчизняних підприємств. Це і є однією із суттєвих причин зниження темпів інноваційно-технологічного розвитку економіки України.

5. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, галузеві міністерства та Державна служба статистики України практично відсторонені від виконання функцій стратегічного планування, організації, моніторингу і контролю за здійсненням амортизаційної політики. Вони не сповна використовують у своїй роботі інформаційні можливості інституту бухгалтерського обліку в цьому питанні. Наявні звички, переконання та професіоналізм бухгалтерів вітчизняних підприємств не сприяють якості інформаційного забезпечення управління оновленням необоротних

активів на мікро- та макрорівнях. Система регулювання амортизаційної політики потребує удосконалення, вагомим фактором якого є розгляд місця і ролі у ній інституту бухгалтерського обліку та інституту професійних бухгалтерів. Останній створюється в Україні у формі професійних бухгалтерських об'єднань з обов'язковою сертифікацією бухгалтерів. Важливим при сертифікації стає не тільки зростання професійних навичок, а й етичних переконань щодо відповідальності і місії бухгалтера в ефективній амортизаційній політиці, інноваційній розбудові економіки країни. З іншого боку, інститут бухгалтерського обліку в частині його регуляторних складових націлюється на відпрацювання ефективної методологічної та методичної підтримки системи обліку і звітності амортизації підприємств.

6. Сталий інвестиційно-інноваційний розвиток України передбачає збалансовану взаємодію системи амортизаційної політики з іншими системами соціально-економічного простору (владою, підприємництвом, ринком, законодавством тощо). В Україні на сьогодні такої збалансованості немає. Відтак є потреба в розробці наукового забезпечення теоретико-прикладних основ цілісності та складовості інфраструктурного забезпечення амортизаційної політики, що ґрунтується на ієрархічній інституціонально побудованій регуляторній і виконавчій системі. Для забезпечення збалансованої підтримки амортизаційної політики запропонована інфраструктура, яка складається з організаційної, ринкової, інформаційної, методологічної та моніторингової складових. Визначення та належна увага до інфраструктурної підтримки амортизаційної політики має за мету збалансування інтересів усіх її суб'єктів щодо прав, зобов'язань і відповідальності, що приведе до покращення облікової політики підприємництва в частині амортизаційних відрахувань, їх моніторингу та регуляторних заходів і забезпечить сталий інвестиційно-інноваційний розвиток країни.

7. Фактори впливу на амортизаційну політику пов'язані із внутрішніми і зовнішніми чинниками економічного середовища. Серед традиційних факторів виділяють правовий і організаційний статус підприємства, ступінь свободи його дій, галузь або вид діяльності, стратегію розвитку, систему оподаткування і облікову політику, кадрове та технічне забезпечення. Але інформаційно-ноосферне майбутнє економіки, людиноцентризм потребують розгляду додаткових факторів, а саме біхевіаристичного фактору, фактору рівня технічного оснащення, аналітичної роботи, організації обміну і використання інформації і професіоналізму бухгалтерів. Є підстави вважати, що вони стануть ключовими з огляду на зростання обсягів і швидкості обміну інформацією, покращення якості та ціни людського капіталу. Очевидним є вплив виявлених факторів інформаційної епохи на формування державної амортизаційної політики, пришвидшення обміну і підвищення якості облікової інформації на всіх рівнях управління.

8. Дослідження динаміки і структури інвестицій в необоротні активи за 2015-2018 роки засвідчило пріоритетність фінансування по напрямку «заміна зношених машин або устаткування». Серед усіх інвестицій частка цього напрямку становить від 33% до 42% статистичних спостережень. Моделювання подальших інвестиційних рішень по визначених статистикою напрямках виявило тенденцію до зниження інвестицій в раціоналізацію виробництва (17% від загальної кількості

підприємств у 2021 р.) та суттєве зростання частки інвестицій в заміну зношених машин та устаткування (понад 80% у 2021 р.). Такі результати моделювання свідчать про потребу перегляду на державному рівні та відповідно в обліковій політиці підприємств методики нарахування амортизації. Результатом трансформації має стати формування достатнього амортизаційного ресурсу для відновлення необоротних активів в інноваційному аспекті. Нова методика має враховувати особливості інноваційного відновлення необоротних активів у галузевому розрізі з огляду на наявні у ній темпи й особливості науково-технічного прогресу та спиратись на зростаючі інформаційно-технологічні можливості бухгалтерських служб підприємств.

9. У розвинутих країнах, зокрема Канаді та Японії, з 80-х років минулого століття існує практика статистичних спостережень за кругообігом необоротних активів. Питання доцільності оновлення необоротних активів розглядається з технічної та облікової точки зору, а саме економічна ефективність поточних і капітальних ремонтів, залежність економічних показників від стадії життєвого циклу активу, професійне судження технічних працівників про перспективи залучення і використання технологій, вартість і економічна ефективність втілення інновацій. Це дає можливість розробити методологію обліку, яка ґрунтується на вимогах інноваційно спрямованого виробництва, що дозволяє розглядати амортизаційні відрахування в перспективі їх інвестиційно-інноваційного використання, яке втілено в формуванні амортизаційного фонду в сумі перспективних інвестицій, а не ретроспективних витрат. Для оцінки ефективності проведено моделювання тривалості життєвого циклу активу, яке виявило розбіжності з нормативним значенням відповідно до Податкового кодексу України, що підтверджує необхідність диференційованого підходу до амортизації активів. З огляду на це варто імплементувати в Україну практику суцільних статистичних спостережень для формування підґрунтя трансформації методики нарахування амортизації і, зокрема, визначення життєвого циклу активу.

10. На відміну від розвинутих країн в Україні відсутня чітка та структурована система взаємодії центрів відповідальності за амортизаційну політику. Виявлені суперечності та відсутність функціонального зв'язку між відповідними центрами зумовлює необхідність розширення теоретичного уявлення про фундаментальний базис формування амортизаційної політики в сучасних умовах господарювання. Дослідженнями доведено доцільність концентрації зусиль на розбудову чотирьох таких центрів: відповідальності за інноваційну складову амортизаційної політики, відповідальності за обліково-інформаційну складову, відповідальності за звітно-контрольну складову та відповідальності за формування і використання амортизації. Відповідальність за інноваційну складову амортизаційної політики покладається на Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (в частині визначення загальнодержавного показника ступеня інноваційності галузі, методологічного забезпечення контролю амортизаційної політики і державного протекціонізму). Обліково-інформаційну складову забезпечує Міністерство фінансів України (в частині методологічного підґрунтя визначення і впровадження галузевих норм амортизації). Міністерство юстиції України формує правову основу інформаційного забезпечення

амортизаційної політики. Відповідальність за звітно-контрольну складову доцільно розподілити між трьома міністерствами: Міністерство економічного розвитку і торгівлі визначає загальну методологію формування статистичної звітності, яка забезпечить розрахунок ступеня інноваційності галузі, Міністерство фінансів розробляє методологію обліку і контролю амортизаційної політики, а також методологію фінансового моніторингу, Міністерство юстиції опікується ефективністю застосування і моніторингом застосування інформаційної системи амортизаційної політики. Відповідальність за формування і використання амортизаційного фонду несе підприємство, формуючи відповідну облікову політику. На підставі вибудованого теоретико-методологічного базису державного регулювання кожен з центрів відповідальності генерує та акумулює інформацію про хід здійснення і ефективність інноваційно орієнтованої амортизаційної політики України.

11. Натепер в Україні застосовується уніфікована класифікація необоротних активів (16 груп). Вона не враховує такі види необоротних активів, як штучний інтелект (відносить його до програмного забезпечення) і нанотехнології (інструменти, прилади та інвентар), а також не враховує галузеву специфіку. Дослідження проблем обліку амортизації виявили невідповідність існуючої класифікації необоротних активів вимогам науково-технічного прогресу, а саме рівню втілення інноваційних технологій. Встановлено, що кожна галузь має свою швидкість реагування і втілення науково-технічних розробок, що потребує врахування при удосконаленні методології та організації амортизаційної політики та побудові відповідного обліку і звітності. В основі удосконалення пропонується запровадження інноваційно-інвестиційного базису класифікації необоротних активів, який розраховується, як інтегрований показник частки витрат на науково-технічні розробки в сумі чистого доходу галузі та частки витрат на інноваційні технології у витратах виробництва, що дозволяє розширити класифікацію необоротних активів і запровадити більш ефективний інструментарій формування і використання амортизаційних відрахувань підприємств.

12. Чинна на сьогодні в Україні амортизаційна політика в частині її методологічного і методичного забезпечення, не дає можливості підприємствам накопичувати достатні фонди не тільки для інноваційного, а і простого відновлення необоротних активів. Вирішення цієї проблеми потребує не тільки розбудови національної системи амортизаційної політики, але й перегляду ключових положень відповідних вітчизняних стандартів бухгалтерського обліку та Податкового кодексу. В основі змін до стандартів має стати перегляд методологічних підходів і розробка методичного забезпечення щодо визначення ставки амортизації активів. У роботі запропоновано уніфікований підхід до визначення річної норми амортизації в нормативних актах і в обліковій політиці підприємства. Він передбачає поетапне застосування таких проміжних показників, як ранжування галузей відповідно до ступеня інноваційності, тривалість життєвого циклу необоротного активу та коефіцієнт зниження вартості активу на ранніх стадіях життєвого циклу, що дає змогу інтегрувати більш об'єктивну ставку амортизації активу. При апробації цього підходу по чотирьох галузях вітчизняної економіки на прикладі вантажного автомобіля, який

є типовим в усіх досліджуваних галузях, встановлено, що усі вони об'єктивно потребують вищої норми порівняно із середніми на сьогодні. Зокрема, по сільському господарству річна норма амортизації має бути підвищена на 14,7%, для торгівлі – на 7,43%, транспорту – 21,12% і промисловості – на 10,51%. Розрахунки підтверджують необхідність врахування галузевої специфіки, адже при майже однаковому рівні інноваційності в транспортному підприємстві вантажний автомобіль є основним засобом виробництва, а в сільському господарстві – допоміжним. Нова методика визначення річної ставки амортизації з нормативного рівня має бути утверджена в наказі про облікову політику підприємства і переглядатися кожного року при затвердженні цього документа. Це дає можливість обліковій службі підприємства сформувати амортизаційний фонд на підставі реальної вартості заміни необоротного активу не тільки для простого відтворення, а й виходячи із майбутньої вартості інноваційного відновлення.

13. У 2001 р. Кабінетом Міністрів України затверджено загальнодержавну концепцію амортизації, яка не призвела до дієвих змін в амортизаційній політиці. Однією з причин неефективності є відсутність у ній базових положень, що формують для відповідних регуляторних інститутів та підприємств звітно-облікову основу ефективного провадження амортизаційної політики. На вирішення цієї проблеми в дисертації розроблені концептуальні положення обліково-інформаційного забезпечення амортизаційної політики, направлені на системне формування і аналіз масиву даних для ефективного її провадження, методологічне і методичне забезпечення оперативного визначення ставок амортизаційних відрахувань (використання найбільш ефективних для розвитку економіки методів нарахування амортизації з урахуванням майбутньої вартості інноваційного відновлення), організацію обліку, контролю і звітності, створення в державі єдиного інформаційного простору амортизаційної політики. Концептуальні положення рекомендовано врахувати при удосконаленні або новій редакції Урядової концепції амортизації України. Реалізація положень концепції націлює на досягнення економікою України рівня амортизаційної політики розвинутих країн та передбачає до 2030 року зменшення зносу необоротних активів з 83% натеper до 35%, зростання рівня капітальних інвестицій – з 412,8 до 908,16 млрд грн, підвищення рівня інвестиційно-інноваційної активності – з 20 до 44%.

14. Натепер вітчизняна система статистичних спостережень є застарілою. Форми звітності і показники не відповідають сучасним вимогам інформаційного суспільства. Трансформація статистичної звітності відбувається дуже повільними темпами і в основному по тих напрямках, які використовуються для міжнародного співробітництва. Стосовно необоротних активів взагалі та амортизації зокрема форми статистичного спостереження є неінформативними, вибірковими та мають сумнівну достовірність. Однак для здійснення масштабних перетворень у сфері амортизаційної політики удосконалення статистичної звітності, підвищення її оперативності є обов'язковою умовою. Дослідженнями, що висвітлені вище, встановлений перелік облікової інформації, яка є базою для ранжування галузей відповідно до ступеня інноваційності, визначення показників тривалості життєвого циклу необоротного активу та вартості активу по стадіях життєвого циклу з урахуванням вітчизняної

специфіки. Аналіз застосування схожих закордонних методик дозволив окреслити формат збору таких даних у вигляді фіксованої форми звітності, яка об'єднує всю вартісну інформацію та опитувальних листів вільної форми, які містять технічну й економічну інформацію, що базується на професійному судженні фахівців. Саме такий обмін інформацією у вільному форматі повинен стати підставою для коригування амортизаційної політики і спроможний виявити тактичні недоліки її здійснення.

15. У сучасному світі цифрові технології стимулюють стрімкий розвиток комунікацій, однак інформатизація облікових процесів в Україні відбувається повільно і безсистемно. Попередніми дослідженнями встановлено, що удосконалення обліково-інформаційного забезпечення є ключовою складовою ефективного запровадження амортизаційної політики України. Під впливом інформаційно-інноваційної економіки зростають вимоги до швидкості обміну обліковими даними в контексті провадження амортизаційної політики. Для реалізації концептуальних завдань організації обліково-інформаційного забезпечення формування амортизаційної політики, вирішення проблеми якості та оперативності обміну і використання облікових даних пропонується концептуальний фреймворк єдиного обліково-інформаційного простору, технічне завдання якого окреслює функціонал програмного комплексу, вимоги до користувачів і генераторів інформації, терміни, форми та методи наповнення інформаційного середовища, організаційні механізми взаємодії учасників запропонованого простору. Використання суб'єктами господарювання такого програмного комплексу забезпечить ефективне провадження амортизаційної політики через оперативний обмін інформацією, прискорення зворотного зв'язку і скасування паперового документообігу. Це дозволить організувати інформаційне забезпечення реалізації концепції амортизаційної політики України на рівні, який стимулює технологічно-інноваційний розвиток економіки країни.

СПИСОК ОСНОВНИХ ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Трачова Д. М. Розвиток амортизаційної політики: обліково-інформаційний аспект: монографія. Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні», 2018. 357 с. (15,4 друк. арк.)
2. Науково-практичні дослідження обліково-інформаційного забезпечення ефективного розвитку аграрного сектору економіки: монографія / за редакцією Синяєвої Л. В., Вороновської О. В. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2013. 728 с. (32,1 друк. арк.; особисто автора 1,9 друк. арк.: досліджено питання обліково-інформаційного забезпечення ефективного розвитку аграрного сектору економіки, узагальнено вимоги до облікової інформації).
3. Розвиток бухгалтерського обліку на основі новітніх ІТ-технологій: колективна монографія кол. авторів / за ред. В. М. Жука, Ю. С. Бездушної. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2017. С.151–183 (заг. обсяг 17,4 друк. арк.; особисто автора 1,73 друк. арк.:

досліджено питання обліково-інформаційного забезпечення амортизаційної політики за допомогою клауд-платформи, розроблено модель єдиного обліково-інформаційного простору амортизаційної політики. Розділ 4.).

4. Strategies for economic development: the experience of Poland and the prospects of Ukraine. Volume 1. Collective monograph edited by A.Pawlik, K. Shaposhnykov. University of Jan Kochanowski (m. Kielce, Poland) publishing office «Baltija Publishing». 2018. 308 p. (заг. обсяг 15,6 друк. арк.; особисто автора 1,08 друк. арк.: досліджено методологію формування амортизаційної політики).

Навчальні посібники

5. Від ідеї до власної справи. Коноваленко А. С., Болтянська Л. О., **Трачова Д. М.** та ін: навч. посіб. Мелітополь: Видавничо-поліграфічний центр «Люкс», 2017. С.191-215. (17,4 друк. арк.; особисто автора 1,65 друк. арк.: досліджено питання формування амортизаційної політики підприємства. Розділ 14.).

6. Облікова політика сільськогосподарського підприємства. Левченко О. П., Вороновська О. В., **Трачова Д. М.**: навч. посіб. Мелітополь: ТОВ «Видавничий будинок ММД», 2017. 172 с. (7,8 друк. арк.; особисто автора 1,2 друк. арк.: досліджено формування амортизаційної політики в загальній обліковій політиці підприємства).

Статті у наукових фахових виданнях

7. Трачова Д. М. Облікова складова процесу формування амортизаційної політики підприємства. **Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство».** Випуск 7/2016. С. 132 – 137. (0,28 друк. арк.).

8. Трачова Д. М. Державне регулювання процесу формування амортизаційної політики підприємства. **Збірник наукових праць «Економіка і організація управління» Донецького національного університету.** 2016. Вип. 2 (22). С. 91 – 100. (0,45 друк. арк.).

9. Трачова Д. М. Амортизаційна політика інших держав: досвід та перспективи застосування. **Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки».** 2016. Вип. 18, ч. 2. С. 182 – 185 (0,18 друк. арк.).

10. Трачова Д. М. Важелі державного впливу на формування амортизаційного фонду підприємства. **Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Економіка і менеджмент».** Одеса, 2016. Вип. 19. С. 143 – 146 (0,18 друк. арк.).

11. Трачова Д. М. Теоретичні аспекти формування амортизаційної політики підприємства. **«Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка».** 2016. Т. 21, вип. 7-2 (49). С. 182 – 187 (0,27 друк. арк.).

12. Трачова Д.М. Роль державної регуляторної політики в частині формування амортизаційного фонду підприємства. **Економічний журнал «Інтелект ХХІ».** 2016. Вип. 5. С. 167 – 171 (0,22 друк. арк.).

13. Трачова Д.М. Оптимізація методики нарахування амортизації аграрних підприємств. *Фінанси, учет, банки. Збірник наукових праць (м. Вінниця)*. 2016. Вип. 1 (21). С. 196 – 207 (0,5 друк. арк.).
14. Трачова Д.М. Формування окремих елементів амортизаційної політики підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки: електронне наукове фахове видання Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. 2016. Вип. № 14. С. 101-106 URL: <http://global-national.in.ua/issue-14-2016/22-vipusk-14-gruden-2016-r/2696-trachova-d-m-formuvannya-okremikh-elementiv-amortizatsijnoji-politiki-pidприємства> (0,27 друк. арк.).
15. Трачова Д. М. Дослідження ролі прискореної амортизації в стимулюванні інноваційного розвитку підприємства. *Технологический аудит и резервы производства*. 2016. Вип. № 6/4(32). С. 42 – 46 (0,22 друк. арк.).
16. Трачова Д. М. Обґрунтування необхідності оптимізації формування амортизаційної політики підприємств. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2016. Вип. 3 (32). С. 282 – 289 (0,36 друк. арк.).
17. Трачова Д. М. Окремі аспекти формування амортизаційної політики підприємства. *Збірник наукових праць «Проблеми системного підходу в економіці» НАУ*. 2017. Вип. 2 (58). С. 141 – 145 (0,22 друк. арк.).
18. Трачова Д. М. Переоцінка активів, як основна складова амортизаційної політики держави. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2017. Вип. № 1-2 (33-34). С. 178 – 185 (0,36 друк. арк.).
19. Трачова Д. М. Використання амортизаційного фонду на інноваційне оновлення підприємства: обліковий аспект. *Вісник Одеського національного університету. Серія Економіка*. 2017. Т. 22 Вип. 11 (64). С. 251 – 255 (0,22 друк. арк.).
20. Трачова Д. М. Роль амортизаційної політики в досягненні мети бухгалтерського обліку. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації. Міжнародний науковий журнал*. 2017. Вип. 3-4. С. 64 – 71 (0,36 друк. арк.).
21. Трачова Д. М. Використання обліково-аналітичної інформації в процесі формування ефективної амортизаційної політики підприємств. *Причорноморські економічні студії. Науковий журнал*. 2017. Вип. 18. С. 207 – 211 (0,22 друк. арк.).
22. Трачова Д. М. Місце амортизації в економічних і облікових теоріях. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2018. Вип. 28 ч.2. С. 166 – 168 (0,17 друк. арк.).
23. Трачова Д. М. Роль обліку в інформаційному забезпеченні амортизаційної політики. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2018. Т. 29 (68). № 3. С.184 – 190 (0,32 друк. арк.).
24. Трачова Д. М. Обліково-інформаційне забезпечення контролю здійснення амортизаційної політики підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. Вип. 3 (15). С. 147 – 152 (0,27 друк. арк.).

25. Трачова Д. М. Дослідження впливу методики формування амортизаційного фонду на показники ефективності діяльності підприємств. *Причорноморські економічні студії. Науковий журнал*. 2018. Вип. 30. С. 146 – 151 (0,27 друк. арк.).

26. Трачова Д. М. Місце облікової інформації в системі постіндустріального інформаційного суспільства в контексті формування амортизаційної політики. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2018. Вип. 1 (36). С. 210 – 218 (0,40 друк. арк.).

27. Трачова Д. М. Облікова складова сутності амортизаційної політики. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2018. Вип. № 2 (37). С. 145 – 149 (0,22 друк. арк.).

28. Трачова Д. М. Обліково-інформаційний аспект формування амортизаційної політики. *Менеджмент та підприємництво: тренди розвитку (електронне наукове фахове видання)*. 2018. Вип. 3(05). С. 15 – 23 URL: <https://management-journal.org.ua/index.php/journal/article/view/62> (0,40 друк. арк.).

Статті у інших наукових періодичних виданнях:

29. Трачова Д.М. Теоретичні засади облікового-аналітичного забезпечення формування амортизаційної політики аграрних підприємств. *Науковий журнал «Молодий вчений»*. 2017. № 1.1 (41.1). С. 92 – 95 (0,18 друк. арк.).

Статті в іноземних виданнях

30. Trachova Dar`ya. Role of state protectionism in depreciation policy formation. *Baltic Journal of Economic Studies (WoS)*. 2017. Vol. 3 No. 5 P. 351 – 356 (0,27 друк. арк.).

Тези доповідей на науково-практичних конференціях

31. Трачова Д. М. Актуальные вопросы учета по международным стандартам бухгалтерского учета и финансовой отчетности. *Бъдещето Въпроси От Света На Науката*: матеріали за VIII междунар. науч. практ. конф. Софія (Болгарія). 2012. С. 75 – 77 (0,13 друк. арк.).

32. Трачова Д. М. Accounting in fixed assets reproduction ensuring. *Стратегія розвитку агропромислового виробництва: теорія, методологія, практика*: Збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні. 2015. С.106 – 107 (0,1 друк. арк.).

33. Трачова Д. М. Роль амортизаційної політики в процесі оновлення необоротних активів підприємства. *Розвиток економіки України та інших країн в умовах інтеграційних процесів*: Матеріали Сьомої міжнар. наук.-практ. молодіжної конф. (у заочній формі) 01 червня 2016 р. (м. Київ, ННЦ «ІАЕ»). 2016. С.315 – 318 (0,13 друк. арк.).

34. Трачова Д. М. Амортизационная политика предприятия как основа экономического роста. *Наука и инновации – стратегические приоритеты развития экономики государства*: Матеріали VII междунар. Науч.-практ. конф. 5 февраля

2016 г. (ИЭУ им. М. Дулатова, г.Костанай) Многопрофильный научно-производственный журнал. Вып. № 4-3. 2016. С. 378 – 381 (0,13 друк. арк.).

35. Трачова Д. М. Амортизаційна політика підприємства в облікових і загальноекономічних теоріях. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва: Матеріали X міжнар. наук.-практ. конф.* 25 листопада 2016 р. (ХНАДУ, м. Харків,). Харків. Т. 2. С. 323 – 324 (0,1 друк. арк.).

36. Трачова Д. М. Важелі державного впливу на формування амортизаційного фонду підприємства. *International scientific-practical conference economic innovative potential of socio-economic systems: the challenges of the global world: Conference proceedings Lisbon: baltija publishing.* 2016. part II, june 30. P. 100 – 102 (0,17 друк. арк.).

37. Трачова Д. М. Напрями удосконалення формування амортизаційної політики підприємства. *International Scientific-Practical Conference Economic Development Strategy in Terms of European Integration: Conference Proceedings.* 2016. Kaunas: Baltija Publishing. P 270 – 272 (0,17 друк. арк.).

38. Trachova Dar`ya. The role of accounting and analytical information in the process of forming an effective enterprise's depreciation policy. *Modern Foundation For Human Development: Conference Proceedings: II International Scientific Conference Economy and Society.* Leipzig, Germany: Baltija Publishing. 2017. Part 1. P. 128 – 130 (0,17 друк. арк.).

39. Трачова Д. М. Передумови та напрями трансформації амортизаційної політики вітчизняних підприємств. *Реформування економіки в контексті міжнародного співробітництва.* Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 16-17 грудня 2016 р. (ГО «Львівська економічна фундація», м. Львів). Львів: ЛЕФ. Ч. 2. 2016. С.132 – 135 (0,18 друк. арк.).

40. Трачова Д. М. Облікове забезпечення формування амортизаційної політики підприємств. *Європейська інтеграція: історичний досвід та економічні перспективи.* Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 3-4 березня 2017р.(м. Одеса, ОНУ імені І.І. Мечникова). Одеса. 2017. С. 234 –237 (0,18 друк. арк.).

41. Трачова Д. М. Удосконалення показників звітності підприємств в частині відображення результатів амортизаційної політики. *Економічний розвиток держави, регіонів, підприємстві підприємництва: проблеми та перспективи.* Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 6 травня 2017 р. (Запорізька державна інженерна академія, м. Запоріжжя). Запоріжжя. 2017. С.174 – 177 (0,12 друк. арк.).

42. Трачова Д. М. Участь держави в процесі формування амортизаційного фонду підприємства. *Соціально-економічний потенціал сталого розвитку країни: сучасний стан, тенденції та проблеми відтворення.* Матеріали міжнар. наук.- практ. конф. 28-29 квітня 2017 р (м. Львів, ГО «Львівська економічна фундація»). Львів. Ч. 2. 2017. С. 99 – 101 (0,13 друк. арк.).

43. Трачова Д. М. Місце амортизаційної політики в обліковій політиці підприємства. *Становлення нової економіки в сучасних умовах: особливості та напрями.* Збірник тез наукових робіт учасників Міжнар. наук.-практ. конф. для студентів, аспірантів та молодих учених (м. Київ, 28-29 квітня 2017 р.). Київ. Аналітичний центр «Нова Економіка». 2017. С.76 – 79 (0,13 друк. арк.).

44. Трачова Д. М. Роль амортизаційної політики в досягненні мети бухгалтерського обліку. *Сучасні наукові підходи до вдосконалення політики економічного зростання*. Матеріали доповідей Міжнар. наук.- практ. конф. 5-6 травня 2017 р. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика». 2017. С.115 – 118 (0,12 друк. арк.).

45. Трачова Д. М. Роль ефективної амортизаційної політики в інноваційному розвитку економіки країни. *Стратегія інноваційного розвитку економіки: бізнес, наука, освіта*. Праці VIII наук.-практ. конф. 16 – 20 травня 2017 р.(НТУ «ХП», м. Харків). Харків. 2017. С. 60 – 62 (0,1 друк. арк.).

46. Трачова Д. М. Формування інформації про якісний стан необоротних активів. *Сучасна глобальна регіоналістика і суб'єкти економіки: напрями впливу*. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 16 травня 2017р.(МГУ, м. Одеса). Одеса. 2017. С. 137 – 141 (0,14 друк. арк.).

47. Трачова Д. М. Облікова складова процесу формування амортизаційної політики підприємства. *Економічні і соціальні аспекти розвитку України на початку XXI століття*. Матеріали V міжнар. наук.-практ. конф. 12-13 жовтня 2017 р. (ОНАХТ, м.Одеса). 2017. С. 31 – 34 (0,1 друк. арк.).

48. Трачова Д. М. Роль переоцінки основних засобів в формуванні амортизаційної політики підприємств. *Розвиток бухгалтерського обліку, фінансів та оподаткування в аграрному секторі економіки в умовах євроінтеграції*. Збірник матеріалів X міжнар. наук.-практ. конф. 24 листопада 2017 р. (ННЦ «ІАЕ», м. Київ) . Київ. 2017. С. 171– 175 (0,05 друк. арк.).

49. Трачова Д. М. Визначення амортизаційної політики малих і середніх підприємств. *Актуальні проблеми розвитку малого та середнього підприємництва*. Матеріали регіональної науково-практичної конференції 12 грудня 2017р. (ТДАТУ, м. Мелітополь,). С. 80 – 82 (0,05 друк. арк.)

50. Трачова Д. М. Концепція системи інформаційного забезпечення формування і контролю амортизаційної політики підприємства. *Фінансовий ринок: інституції та інструменти*: Матеріали XVII міжнар. наук. конф. Львів. Видавництво Львівської політехніки, 2018. С 130 – 132. (0,05 друк. арк.).

51. Трачова Д. М. Концепція обліково-інформаційного забезпечення амортизаційної політики. *Соціально-економічні проблеми розвитку бізнесу та місцевого самоврядування*: Збірник матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. Мелітополь: Видавничий будинок ММД. 2018. с. 386 – 389 (0,13 друк. арк.).

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

52. Методичні та практичні аспекти викладання обліково-фінансових дисциплін: Монографія (за редакцією Синяєвої Л.В., Вороновської О.В.). Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні. Мелітополь. 2014. С.55 – 57. (16,4 друк. арк.; особисто автора 0,5 друк. арк.: досліджено питання впливу організації обліку сільськогосподарських підприємств на інформаційність облікових даних, запропоновано трансформування внутрішньогосподарського обліку у відповідності до вимог управління підприємством).

53. Формування компетентнісної компоненти фахівців з обліку і аудиту. Монографія / за редакцією Синяєвої Л.В., Вороновської О.В. Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні. Мелітополь. 2016. 348с. (24,66 друк. арк.; особисто автора 1,2 друк. арк.: досліджена амортизаційна політика підприємства: обліковий аспект, узагальнено досвід обліку амортизації за міжнародними стандартами, критично оцінено вимоги до обліково-аналітичних систем в економіці).

АНОТАЦІЯ

Трачова Д.М. Обліково-інформаційне забезпечення формування амортизаційної політики: теорія, методологія, організація. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», Київ, 2018.

Дисертаційна робота спрямована на вирішення наукової проблеми формування наукового забезпечення розробки концептуальних засад амортизаційної політики в інформаційно-інноваційну епоху розвитку економіки, удосконалення теорії і методології обліково-аналітичного забезпечення амортизаційної політики, оцінку стану амортизаційної політики України, розробку інституціонально-теоретичної основи облікової і амортизаційної політики в Україні, поглибленню теоретичного розуміння місця і ролі звітно-облікового інституту в формуванні амортизаційної політики виходячи з економічних і облікових теорій.

У роботі уточнено сутність категорії «амортизація», визначено теоретичні основи звітно-облікової синхронізації інноваційної та амортизаційної політики держави та підприємств, уточнено сутність, цілісність і складові предмету та об'єкту амортизації. Удосконалено систему регулювання амортизаційної політики на засадах інституціональної теорії обліку, визначено складові інфраструктурного забезпечення амортизаційної політики, доповнено фактори впливу на формування амортизаційної політики, розроблені теоретичні основи формування центрів відповідальності за амортизаційну політику. Удосконалено інноваційно-амортизаційний базис класифікації необоротних активів, розроблено методологічні основи визначення інтегрованої ставки амортизації активу та концепцію обліково-інформаційного забезпечення амортизаційної політики, визначено перелік, зміст і періодичність подачі звітності щодо амортизаційної політики підприємства, побудовано концептуальний фреймворк єдиного обліково-інформаційного простору амортизаційної політики.

Ключові слова: амортизаційна політика, інституційна теорія бухгалтерського обліку, інформаційне забезпечення, бухгалтерський облік, інноваційна політика, інвестиційна політика, звітність, організація обліку.

АННОТАЦИЯ

Трачѐва Д.Н. Учетно-информационное обеспечение формирования амортизационной политики: теория, методология, организация. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.09 – бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – Национальный научный центр «Институт аграрной экономики», Киев, 2018.

Диссертационная работа направлена на решение научной проблемы формирования научного обеспечения концептуальных основ амортизационной политики в информационно-инновационную эпоху развития экономики, совершенствования теории и методологии учетно-информационного обеспечения амортизационной политики, оценки состояния и формирования институционально-теоретической основы учетной и амортизационной политики, обоснования ключевой роли института бухгалтерского учета в формировании амортизационной политики в Украине.

На основе современных экономических и учетных теорий уточнена трактовка категории «амортизация», как институционально-учетного процессу аккумуляции средств предприятия на расширенное инновационное воспроизводство его необоротных активов и как интегрированного инструмента стратегического финансового планирования и инвестиционно-инновационного воспроизводства необоротных активов. Сформулирована теоретическая основа учетно-отчетной синхронизации и развития инновационной и амортизационной политики, которая учитывает требования политики устойчивого развития, растущего доминирования в экономике информационных технологий, а также влияние формальных и неформальных институтов на эффективность применения инструментария бухгалтерского учета и отчетности в отношении амортизации для инновационного развития. Выделена двойная сущность, целостность и составляющие предмета и объекта амортизации, которая базируется на возможностях углубленной идентификации амортизации в бухгалтерском учете, финансовой и статистической отчетности. Доказана необходимость применения институционального подхода к оценке состояния регулирования амортизационной политики в Украине посредством выяснения как количественного состава, так и степени влияния институтов на амортизационную политику предприятия. На основе институциональной теории бухгалтерского учета усовершенствована система регулирования амортизационной политики, что позволило проанализировать функциональное влияние на амортизацию формальных и неформальных институтов, что дает возможность конкретизировать направление повышения профессионального уровня бухгалтеров с целью обеспечения качественного формирования учетно-отчетной информацией института стратегического планирования, организации, мониторинга и контроля осуществления амортизационной политики. Усовершенствовано научное обеспечение теоретико-прикладных основ целостности и составляющих инфраструктурного обеспечения амортизационной политики.

Выделены новые, характерные для информационной эпохи, факторы влияния на выбор амортизационной политики на основе приоритетности бихевиористического подхода к современной социально-экономической политике. Усовершенствована методика начисления амортизации на основе системного применения учетной и технической информации, с учетом потребности и возможности оперативного пересмотра норм амортизации и сроков полезного использования необоротных активов исходя из степени инновационности отрасли и расширение классификации необоротных активов в соответствии с требованиями научно-технического прогресса. Предлагаемая методика апробирована на реальных предприятиях и доказана её результативность.

Выделены теоретические основы формирования центров ответственности за амортизационную политику, сформулированные на принципах целостности и системности, иерархической взаимодополняющей структуры регулирования, включая инновационную, учетно-информационную, отчетно-контрольную составляющие на государственно-регуляторном уровне и составляющую ответственности за формирование и использование амортизационного фонда предприятия. Усовершенствован инновационно-инвестиционный базис классификации необоротных активов, с учетом степени инновационности отрасли, как интегрированного показателя удельного веса расходов на научно-технические разработки в сумме чистого дохода отрасли и удельного веса расходов на инновационные технологии в затратах производства, что позволило сформировать методологию определения интегрированной ставки амортизации актива, которая включает ранжирование отраслей в соответствии со степенью инновационности, вариативность жизненного цикла актива, структуру инвестиций и коэффициент снижения стоимости актива на ранних стадиях жизненного цикла. Обоснованы концептуальные положения учетно-информационного обеспечения формирования амортизационной политики, нацеленной на обеспечение ускоренного инновационно-инвестиционного развития Украины. Определены основные задачи формальных и неформальных институтов, которые предусматривают комплексное и системное методологическое и методическое сопровождение амортизационной политики, оперативное определение норм амортизационных отчислений, организацию учета, требования к отчетности предприятий. Для формирования единого учетно-информационного пространства амортизационной политики разработан концептуальный фреймворк, который определяет состав и взаимодействие субъектов осуществления такой политики функционал соответствующего программного комплекса, требования к пользователям и генераторам информации, сроки, формы и методы наполнения информационной среды, организационные механизмы взаимодействия участников предложенного пространства. Концептуальный фреймворк решает проблемы отсутствия обратной связи между субъектами хозяйствования и регуляторно-контролирующими органами, доступности данных и оптимизации документооборота.

Ключевые слова: амортизационная политика, институциональная теория бухгалтерского учета, информационное обеспечение, бухгалтерский учет, инновационная политика, инвестиционная политика, отчетность, организация учета.

ABSTRACT

Trachova D.N. Accounting and information support for the formation of depreciation policy: theory, methodology, organization. – Qualified scientific work on the manuscript.

Thesis for obtaining the scientific degree of doctoral of sciences in economics on specialty 08.00.09 – Accounting, Analysis and Audit (by economic activity types). – National Scientific Center «Institute of agrarian economics», Kyiv, 2018.

The dissertation addressed problem of scientific provision of the conceptual foundations of depreciation policy formation in the informational and innovative era of economic growth, development of the theory and methodology of accounting and analytical provision of depreciation policy, assessment of depreciation policy of Ukraine, development of the institutional and theoretical basis of accounting and depreciation policy in Ukraine, deepening the theoretical understanding of the position and role of the accounting institute in depreciation policy formation based on economic and accounting theories. The essence of the category «depreciation» is clarified based on modern economic and accounting theories, the theoretical bases of the accounting synchronization of innovation and depreciation policy of the state and enterprises are specified, the essence, integrity and components of the depreciation object and subject are specified. The influence of institutes on the depreciation policy of Ukraine is estimated, the system of depreciation policy regulation on the basis of institutional accounting theory has been improved, the components of infrastructure provision of depreciation policy are determined, the factors affecting the formation of depreciation policy are supplemented, directions of transformation of the method of depreciation calculation are determined, expediency of implementation of individual elements of foreign methods for calculating and using of depreciation is evaluated, theoretical basis of forming centers of responsibility for depreciation policy has been developed. Improved innovation-depreciation basis for the classification of non-current assets, developed methodological bases for determining the integrated depreciation rate of the asset, developed the concept of accounting and information provision of depreciation policy, defined the list, content and frequency of reporting on depreciation policy of the enterprise, build a conceptual framework for a single accounting and information space for depreciation policy.

Key words: depreciation policy, institutional accounting theory, information support, accounting, innovation policy, investment policy, accounting, accounting organization.

Підписано до друку 03.04.2019 р.
Гарнітура «Times New Roman» Формат 60×84/16. Папір офсет.
Друк – оперативний. Ум. друк. арк. 1,9. Обл. вид. арк. 1,9
Наклад 150 прим. Зам. № 368

Друк ПП Скребейко П.В.,
Свідоцтво про внесення суб`єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виробників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК №1509 від 26.09.2003р.
м. Мелітополь, вул. М. Грушевського. 5
тел.: 097-930-42-50

